

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA**

Gintaras Siciūnas

Edukologijos magistrantūros studentas

**5-7 KLASIŲ MOKINIŲ LAISVALAIKIO UŽIMTUMO
PROBLEMOS IR JŲ PEDAGOGINĖ PREVENCIJA**

Magistro darbas

Darbo vadovė
Doc. dr. Daiva Malinauskienė

Šiauliai, 2005

TURINYS

ĮVADAS	3
1. TEORINIAI NAGRINĖJAMO KLAUSIMO ASPEKTAI	6
1.1. Laisvalaikio samprata ir reikšmė mokinio asmenybei	6
1.2. Švietimo įtaka asmenybės formavimuisi ir saviraiškai	10
1.3. Šeima - vienas iš vaiko laisvalaikio organizavimo veiksmų	12
1.4. Popamokinės veiklos organizavimas	15
1.5. Mokinių laisvalaikio užimtumo problemos	21
2. MOKINIŲ LAISVALAIKIO UŽIMTUMO PROBLEMŲ TYRIMAS	25
2.1. Tyrimo eiga, metodika, rezultatai	25
2.2. Mokinių nuomonių apie laisvalaikio praleidimo būdus analizė	26
IŠVADOS	51
REKOMENDACIJOS	53
LITERATŪRA	54
PRIEDAI	56

Ivadas

Šiuolaikinėje visuomenėje vyksta spartūs pokyčiai. Tarptautinis ir tarpkultūrinis šalių bendradarbiavimas, žymūs sociopolitinės sistemos pokyčiai, integracija į Europos Sąjungą sąlygoja radikalius pasikeitimus švietimo sistemoje. Švietimo sistema tampa demokratiškesnė, grindžiama bendradarbiavimu, kritiniu mąstymu. Didelis dėmesys skiriamas mokslui, žinių kokybei. Žmogus yra priverstas prisitaikyti, greitai adaptuotis prie esamos padėties. To jis yra mokomas jau mokykloje – tiksliai planuoti savo laiką, pasisavinti tas žinias, kurios bus reikalingos ateityje, pasirinkti dorovines nuostatas ir formuoti savo vertybių sistemą. Mokinių užimtumas vis didėja, todėl labai svarbus tikslingas laiko planavimas bei turiningas laisvalaikio praleidimas. Laisvalaikis „paklūsta“ tam tikroms tradicijoms, susiklosčiusioms pastovioms orientacijoms į vienus ar kitus užsiėmimus. Laikui bėgant, laisvalaikio leidime atsiranda nauji užsiėmimai ir vertybinės orientacijos. Tam turi įtakos gyvenimo aplinkybės, besireiškiančios kaip laisvalaikio leidimo veiksniai ir tai kaip žmonės priima atsiradusių veiksnių poveikį. Laisvalaikio užsiėmimai atskleidžia tam tikras vaikų ir jų tėvų dorines vertybes. Koks tėvų požiūris į kultūrinį gyvenimą, tokį požiūrį sau formuoja ir vaikai.

Žmonių užsiėmimai ir jų poelgiai ilgainiui kinta. Tam turi įtakos amžius, išsilavinimas, gyvenamoji vieta ir aplinka. Laikui bėgant, keičiasi žmonių vertybių suvokimas, požiūris į įvairias gyvenimo problemas bei situacijas. Veikiant išoriniams veiksniams, kinta gyvenimo stilius ir pats gyvenimo būdas. Tokius procesus spartina ir mokslui bei technikai pažanga, spartūs urbanizacijos tempai.

Laisvalaikis – tai laisvas nuo darbo laikas, kuris padeda atstatyti ir ugdyti jėgas, kuri žmogus pasirenka atsižvelgdamas į savo poreikius, interesus, nuotaikas. Kiekvienas žmogus planuoja savo laisvalaikį pats, todėl labai svarbu dar mokykloje išugdyti gebėjimą tinkamai organizuoti laisvalaikį. Kalbant apie mokinių laisvalaikį, nereikėtų pamiršti, kad jų pagalbininkais turėtų būti ne tik tėvai, bet ir mokytojai, dažnai vadinami antraisiais tėvais.

Pasak L. Jovaišos, „racionalus laisvalaikio organizavimas – ne tik pedagoginė problema. Ji turėtų dominti ne tik tėvus, pedagogus, bet ir mokslininkus, socialinius darbuotojus, vaikų globos ir rūpybos įstaigas ir kitas institucijas“ (Jovaiša, 1993, p. 107). Todėl laisvalaikio tema yra gana aktuali Lietuvoje. Galima rasti daug įvairių straipsnių, pedagoginės, psichologinės literatūros, padedančios geriau suprasti ir planuoti, tobulinti mokinių laisvalaikį, spręsti iškylančias problemas. Ją analizuoja ir plėtoja daugelis autorių. S. Dapkienė (1997, 1998) aptaria laisvalaikio praleidimo formas, bei šeimos įtaką. N. Grinevičienė (1991), J. Vaitkevičius (1999) analizuoja laisvalaikio problemas. S.

Dzenuškaitė (1991) kalba apie nepamokinės veiklos tobulinimą. Laisvalaikio, kultūrą analizuoja G. Kvieskienė (1997). Laisvalaikio bei nepamokinės veiklos klausimais ir problemomis diskutuoja L. Jovaiša (1993, 1995, 2001), V. Savickytė (1998), B. Šilėnienė (2001), A. Vijeikytė (2004).

Problemos aktualumas pasireiškia tuo, kad spartėjant gyvenimo tempui, mokiniams yra keliami vis didesni reikalavimai. Mokinių užimtumas vis didėja, lieka mažiau laisvo laiko, kuris daugeliu atveju neproduktyviai išnaudojamas. Tai įtakoja santykius su tėvais, draugais ir mokytojais. Tėvai vis daugiau laiko praleidžia darbe, komandiruotėse nepakankamai skirdami laiko savo atžalų laisvalaikiui. Taip tėvai tolsta nuo savo vaikų, prastėja tarpusavio bendravimo kokybė, didėja požiūrių skirtumai. Atsiranda, taip vadinamas, kartų požiūrų skirtumas (angl. *generation gap*). Be to, per didelis krūvis, laisvo laiko stoka arba neproduktyviai leidžiamas laikas neigiamai veikia mokinių sveikatą.

Laisvalaikio problemas taip pat sąlygoja aplinka, t.y. kokioje aplinkoje vaikas gyvena, tam tikros aplinkos ypatumai vienaip ar kitaip veikiantys vaikų laisvalaikį.

Darbe keliami **hipotezė**, jog kaimo ir miesto mokiniai susiduria su panašiomis laisvalaikio problemomis, tačiau jas sąlygojantys veiksniai (tėvų požiūris, užimtumas, išsilavinimas) kai kuriais atvejais skiriasi.

Darbo tikslas: išsiaiškinti 5 – 7 klasių mokinių laisvalaikio užimtumo problemas ir numatyti konkrečius jų sprendimo būdus.

Siekiant šio tikslo, keliami tokie **uždaviniai**:

1. Atlikus pedagoginės, psichologinės ir metodinės literatūros analizę, paanalizuoti švietimo įtaką asmenybės formavimuisi, galimus laisvalaikio leidimo būdus ir formas.
2. Atliekant empirinį tyrimą, išsiaiškinti, kaip mokiniai planuoja savo laisvalaikį, nustatyti jų užimtumo problemas ir numatyti jų pedagogines prevencijas.
3. Išsiaiškinti, kaip skiriasi miesto ir kaimo mokinių laisvalaikis.
4. Pateikti išvadas bei rekomendacijas, kaip produktyviai ir racionaliai organizuoti mokinių laisvalaikį.

Tyrimo metodai:

1. Pedagoginės, psichologinės ir metodinės literatūros analizė, kuri padėtų atskleisti šiam amžiaus tarpsniui būdingas laisvalaikio leidimo formas ir būdus.
2. Anketinė apklausa, suteikianti galimybę sužinoti kaimo ir miesto respondentų laisvalaikio subtilybes, panašumus bei skirtumus.
3. Kiekybinis ir kokybinis gautų rezultatų apdorojimas, pateikiant duomenų analizę lentelių ir paveikslų pavidalu.

Tyrimo bazė ir imtis: apklausoje dalyvavo 218 penktų – septintų klasių mokiniai. Buvo pasirinktos dvi miesto ir dvi kaimo mokyklos: Šiaulių miesto Gegužių vidurinė mokykla, Šiaulių miesto Stasio Šalkauskio vidurinė mokykla, Kelmės rajono Kiaunorių pagrindinė mokykla ir Šilalės rajono Pajūrio vidurinė mokykla. Ši pasirinkimą sąlygojo vienas iš iškeltų uždavinių –išsiaiškinti, kaip skiriasi kaimo ir miesto mokinių laisvalaikis.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro santrauka užsienio kalba, įvadas, 2 skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, priedai.

Darbe pateikta 16 lentelių ir 12 paveikslų.

1. Teoriniai nagrinėjamo klausimo aspektai

1.1 Laisvalaikio samprata ir reikšmė mokinio asmenybei

Laisvalaikis – tai tas laikas, kurį žmogus praleidžia pagal savo norus, pomėgius, kurio metu jis atsipalaiduoja, pamiršta kasdienes rūpesčius, pasisemia jėgų naujiems darbams. Šiandieninėje visuomenėje didelis dėmesys kreipiamas į laisvalaikio leidimą, jo organizavimą ir formas. Spartėjantis gyvenimo tempas, mokslo, kultūros, ekonomikos pokyčiai bei naujų technologijų įdiegimas verčia žmogų ieškoti naujų plotmių ne tik visuomeniniame gyvenime, bet ir poilsio bei laisvalaikio srityse. Žmogus tampa pasaulinės kultūros nešėju bei skleidėju, kurioje laisvalaikis traktuojamas kaip svarbiausias auklėjimo, kūrybos ir pramogų šaltinis. Pasak A. Paplausko-Ramūno, „XX amžiuje žmogiškoji būtis yra fragmentiška, ji apsupta mašinų bei naujausių technologijų, ir laisvalaikio galimybė yra nukreipta atstatyti prarastą žmogiškosios būties pilnatvę“ (Paplauskas-Ramūnas, 1996, p.99).

Kadangi žmonijos ateitis siejama su jaunąja karta, labai svarbu išmokyti vaikus sumaniai planuoti ir turiningai leisti laisvalaikį. Egzistuoja labai daug įvairių laisvalaikio praleidimo būdų ir formų. Pats žmogus pasirenka tai, kas jam patinka, su kuo susiję jo interesai. Pedagoginėje literatūroje minimos įvairios laisvalaikio formos: individualios ir kolektyvinės, aktyvios ir pasyvios, organizuotos ir ne, naudingos ir žalingos. Vaikai gali laisvalaikį leisti vieni, be draugų ar tėvų. Tuomet jie skaito knygas, konstruoja, mezga, siuvinėja, piešia, kai kas, galimas daiktas, domisi mokslinėmis naujovėmis, plečia akiratį, kaupia įgūdžius ir pan. Kai kas laisvą laiką leidžia su draugais, tėvais. Jei vaikas sportuoja, tai jo laisvalaikis ne tik turiningas, bet jis stiprina sveikatą, ugdo ištvėrmę. Visi minėti laisvalaikio leidimo būdai teigiamai veikia vaiko asmenybės formavimąsi. Tačiau ne visi vaikai savo laisvalaikį leidžia turiningai. Kiti tiesiog šlaistosi gatvėmis, nusikalsta, pradeda vartoti narkotines ir psichotropines medžiagas. Žala daroma ne tik patiems vaikams, bet ir aplinkiniams, visuomenei. Anot A. Paplauskas-Ramūno, „laisvalaikis, kuris tarnauja blogiui, yra blogas; laisvalaikis, kuris ugdo neigiamą charakterį, yra ydingas; laisvalaikis, kuris formuoja nedorą sąžinę, yra nusikaltimas“ (Paplauskas-Ramūnas, 1996, p. 99). Todėl svarbiausia siekti, kad laisvalaikis tarnautų gėriui, kad laisvalaikis padėtų ugdyti visapusišką, dorą, sąžiningą asmenybę.

Galima teigti, kad laisvalaikio leidimo formos yra tarpusavyje susijusios: pasyviosios formos siejasi su individualiomis ir naudingomis, aktyviosios – su kolektyvinėmis, organizuotomis ir naudingomis, neorganizuotos – su žalingomis ir individualiomis arba kolektyvinėmis (jei vaikas įsitraukia į nepilnamečių nusikaltėlių grupę).

Laisvalaikį nagrinėja įvairių sričių atstovai: teisininkai, pedagogai, psichologai, sociologai, filosofai, kultūrologai ir t. t. Kiekvienas naujas šio fenomeno tyrinėjimo aspektas tik patvirtina jo svarbą ir sudėtingumą. Tuo tarpu praktikams (mokyklų vadovams ir pavaduotojams, atsakingiems už popamokinę veiklą, kultūros įstaigų darbuotojams bei visuomeninių organizacijų aktyvistams), organizuojantiems mokinių laisvalaikį, reikia žinoti laisvalaikio struktūrinių dalių santykį ir teisingai suvokti laisvalaikio koncepciją.

Kaip jau minėta, pozityvios laisvalaikio leidimo formos padeda asmenybei doroviškai tobulėti, sudaro sąlygas kūrybinių galių plėtotei, bendravimo kultūros ugdymui. Laisvalaikis tenkins pozityvius tikslus tik tuomet, kai jis bus tinkamai organizuotas. Tai gali padaryti pats žmogus, atsižvelgdamas į savo pomėgius ir poreikius bei galimybes. Vaikų laisvalaikį dažniausiai organizuoja jų tėvai ar mokytojai, tačiau laikui bėgant, patys vaikai imasi iniciatyvos. Mokytojai gali padėti organizuoti laisvalaikį sudomindami mokinius užklasine, popamokine veikla, pasiūlydami vaikų amžių bei poreikius atitinkančių laisvalaikio praleidimo būdų. Suaugusieji neturėtų palikti moksleivių vienų su apsisprendimo teise – ką veikti laisvu laiku. Patarimai ir neperdėta suaugusiųjų priežiūra padės mokiniams įprasti tinkamai organizuoti savo laisvalaikį. Ne tik tėvai, bet ir mokytojai, klasės auklėtojai turėtų „pakalbėti su mokiniais apie racionalaus laiko panaudojimo, naudingos veiklos pasirinkimo asmeninę ir visuomeninę reikšmę, priminti draugų, vyresniųjų žmonių pasiektus rezultatus, supažindinti su paprasčiausiais darbo organizavimo elementais, aiškinti, kad žmogaus prigimtis yra turtinga, bet joje vystosi tik ta dalis, kuri stimuliuojama, o kitos – lieka prigimtyje, ir praktiškai stengtis, kad moksleiviai aktyviai imtųsi tvarkyti savo laiką, susidomėtų saviuokla“ (Dapkienė, 1998, p.13).

Laisvalaikis gali būti organizuotas ir neorganizuotas. Organizuotas laisvalaikis siaurąja prasme – tai klasės auklėtojo organizuota popamokinė veikla. Ją auklėtojas organizuoja atsižvelgdamas į savo mokinių amžių, poreikius, interesus, klasės mikroklimatą. Tai pratina ugdytinius naudingai leisti laisvą laiką, tobulėti. Teigiamai vertinamas toks laisvalaikis, kai mokinys gilinasi į kurios nors mokslo, meno, technikos srities dalykus. Turiningas ir toks laisvalaikis kai vaikas sportuoja, keliauja, lanko parodas, spektaklius, skaito knygas, dalyvauja meno saviveikloje. Dalyvavimas įvairių būrelių, klubų veikloje mokiniams sudaro galimybes parodyti tai, ką jie sugeba ir būti įvertintiems, o tai skatina vaiko pasitikėjimą savimi, teigiamą požiūrį į darbą, norą tobulėti, ieškoti prasmingų laisvalaikio leidimo būdų. Neorganizuotas laisvalaikis gali daryti neigiamą įtaką mokiniams, ypač tais atvejais, kai mokiniai patys renkasi laisvalaikio leidimo formas, atsižvelgdami į bendraamžių nuomonę, kuri ne visuomet daro teigiamą įtaką.

Mokinių laisvalaikis skiriasi nuo kitų visuomenės narių laisvalaikio. Mokinių laisvas laikas yra specifinis pagal trukmę, seką ir veiklos turinį. Mokiniai pasižymi ypatinga socialine padėtimi,

interesai, gyvenimo būdu, kuris mokinius formuoja kaip būsimą aktyvią, kuriančią ar tik vartotojišką, ardančią visuomenės dalį.

Lietuvių mokslininkai tyrinėję laisvalaikį – S. Dapkienė, G. Kvieskienė (1997), A. Paulavičiūtė (1999) – išskiria tris laisvalaikio tipus: rekreacinį, švietėjišką ir kūrybinį. Žmogus negali apsieiti be poilsio, jam reikia atgauti jėgas. Čia svarią įtaką daro *rekreacija* – tai fizinių jėgų atgavimas, sveikatos palaikymas ir fizinis vystymasis. Rekreacija egzistuoja ne tik jau paminėtais aspektais, bet taip pat tenkina įvairius poreikius, atlieka reguliacinę, motyvacinę, adaptacinę, istorinės atminties išlaikymo ir kitas funkcijas. Rekreaciniai poreikiai tam tikru mastu orientuoja mokinių elgesį, humanizuoja jų veiklą. Rekreacijai būdinga tai, jog dažniausiai buitines, realias situacijas pakeičia dirbtinės, žaidybinės, siekiama atsipalaiduoti, pailsėti, pajauti džiaugsmą, patirti gerų emocijų, naujų išpūdžių. Rekreacija susijusi su fiziniu vystymusi, poilsiu, pramogom, sportu ar turizmu sąlygoja žmogaus kūno grožio, harmonijos tarp fizinių ir dvasinių parametrų supratimą. Mokinių susidūrimas su fiziniu ugdymu, sveikatingumu, poilsiu, tradicijom žadina kultūros raiškos, vertybių suvokimą. Rekreacija diferencijuoja visuomenę pagal kultūrinio susitapatinimo su jos vertybėmis laipsnį (Vosyliūtė, 1994, p. 45). Svarbiausia vaiko laisvalaikio užsiėmimas – pramoga, turinti žaidimo bruožų ir teikianti malonumą. Akivaizdu, kad pramoga suteikia mokiniui malonumą, atlieka hedonistinę funkciją. Tačiau pramoginė veikla neuždaro mokinių vien į jų vidinių psichologinių būsenų rėmus, o formuoja jų kultūrinį požiūrį, suteikia platesnę socialinę reikšmę.

Kadangi rekreacija stiprina fizinį ir dvasinį pajėgumą, gausina asmenybės patyrimą, sumanumą, išlaisvina mokinių suvokimų ribas, tai ji gali būti laikoma visuomeninių pakitimų, socialinės pažangos veiksmu. Kaip teigia A. Vosyliūtė, „žmogaus fizinę ir dvasinę pusiausvyrą išlaikančių veiklos būdų, jo gyvybingumą ir fizinį išlikimą užtikrinančių vertybių pasirinkimas ypač svarbus greito informacijos plitimo, kultūros, politinių ir socialinių orientacijų kitimo laiku, kai pasirodo daug konkuruojančių idėjų, elgesio variantų“ (Vosyliūtė, 1994, p. 46).

Savišvieta – kitas laisvalaikio leidimo būdas, kuris ugdo bendrąją mokinio kultūrą, padeda perimti sukaupią žmonijos patirtį, įvairių tautų kultūrinės vertybes, susipažinti su mokslo naujovėmis, naujais meno reiškimais. Tokios veiklos tikslas – praturtinti asmenybę nauja socialine informacija, ugdyti jos kūrybiškumą, pilietinius jausmus ir kitas svarbias savybes.

Žmogaus dvasinis tobulėjimas neatsiejamas nuo *kūrybinės veiklos*. Įvairios veiklos sferose ir gyvenimo situacijose ši veikla ypač skatinama. Jos metu mokinys būna fiziškai pasyvus, tačiau gyvena aktyvų dvasinį gyvenimą. Tokiu būdu yra skatinamas mokinio kūrybiškumas, originalumas, vaizduotė, jo jausmų, emocijų išraiška (tapyba, muzika ir pan.). Svarbiausia, kad visi trys elementai atliktų savo funkcijas ir nebūtų palikti nuošalyje organizuojant mokinių laisvalaikį. Tačiau, kad ir kaip būtų gaila, laisvalaikio organizavimas dažniausiai apsiriboja rekreacine funkcija.

Būtų galima išskirti kaimo ir miesto mokinių laisvalaikio užimtumo ypatumus: kaime mokiniai turi mažiau laisvo laiko nei mieste, nes kaime mokiniai atlieka įvairius namų ūkio darbus, padeda tėvams buityje. Vasaros atostogas miesto vaikai leidžia pajūryje, keliauja su tėvais po Lietuvą ir kitas šalis, tuo tarpu retas kaimo vaikas turi galimybę kur nors išvykti. Vasarą kaime pats darbymetis, kuris „sunaudoja“ vaikų laisvalaikį. Be abejo, kaime mažiau užmokyklinių laisvalaikio įstaigų, šiek tiek žemesnis darbo lygis, trūksta sporto salių, inventoriaus, nėra meno mokyklų, pasireiškia specialistų stygius. Mokinių laisvalaikio kaime struktūrai nemažą reikšmę turi masinės komunikacijos priemonės (nors jų nėra daug), kultūros židiniai (bibliotekos, kultūros namai), mokyklose rengiamos diskotekos. „Ugdymo specialistų nuomone, žmogaus formavimas labai priklauso nuo aplinkos. Ugdymo procesas yra visuomeninis, jis priklauso nuo konkrečių kultūrinių bei istorinių visuomenės gyvenimo sąlygų“ (Vaitkevičius, 1999, p. 152).

Apie vaiko užimtumą dažniausiai kalbama turint omenyje vaiko poilsį ir jo laisvalaikio organizavimą. Jungtinių tautų vaiko teisių konvencijos 31 straipsnio nuostata įtvirtina kiekvieno vaiko teisę į poilsį ir laisvalaikį, teisę dalyvauti į jo amžių atitinkančioje kultūrinėje, meninėje veikloje ir pan. Ši vaiko teisė įgyvendinama trijų pagrindinių vaiko socializacijos institutų – šeimos, mokyklos ir visuomenės. Kalbėdami apie vaiko užimtumą turėtume atkreipti dėmesį į minėtų trijų institutų: šeimos, mokyklos ir visuomenės misiją, vaiko užimtumo srityje. Tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai, reglamentuojantys vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą, įgalina visuomenę kurti vaikui saugią ir palaikančią aplinką, kurioje jis turėtų pakankamų galimybių plėtoti savo individualius gebėjimus, skatinti fizinį, psichologinį, dvasinį, socialinį, emocinį, pažintinį ir kultūrinį vaikų vystymąsi kaip nacionalinių ir pasaulinių prioritetų dalį (<http://vaikams.lrs.lt/informaciniai/Kalba%20SV%202003%2011%2019.htm>). Keičiantis žmonijos veiklai, gyvenimo būdui, kartu keičiasi ir žmogaus psichika, stokoja dėmesio tiems, kurių aplinka nėra tokia palanki ir šiuolaikiška. Norint racionaliai išnaudoti laiką, skirtą laisvalaikiui, būtina sudaryti atitinkamas sąlygas kūrybai, mokinių poreikių tenkinimui, tobulinant laisvalaikio organizavimą, keliant šio fenomeno kultūrą.

1.2. Švietimo įtaka asmenybės formavimuisi ir saviraiškai

Tobulėjant technikai ir informacinėms technologijoms, intensyviai didėja informacijos apimtys, įgytos žinios greitai sensta, jas reikia atnaujinti, atsiranda būtinybė nuolat persikvalifikuoti, įgyti naujų žinių, - didėja visuomenės poreikis tobulėti. Išsivysčiusių šalių visuomenė žengia į naują kokybinį lygį, o žinios tampa fundamentaliu resursu (Jucevičienė, 1997). Tokioje visuomenėje vertinamas aktyvus, kompetentingas, kūrybingas žmogus, galintis atsinaujinti, realiai įvertinti savo galimybes ir perspektyvas, sugebantis produktyviai dalyvauti pokyčiuose, kritiškai mąstyti, suvokiantis permainų dinamiškumą bei sudėtingumą. Prisitaikymas ir išgyvenimas tokioje visuomenėje galimas tik nuolat mokantis. Taigi, galima teigti, kad „dabartinis žmogaus gyvenimas yra tarsi ištisas, nesibaigiantis mokymosi procesas, dėl kurio pats gyvenimas tampa kryptingas ir prasmingas.“ Pats mokymosi procesas prasideda jau mokykloje. Mokiniam yra diegiamas siekimas rengtis darbui, gyvenimui; be to, pats mokymosi procesas yra gan sudėtingas, ne visada lengvas, reikalauja nemažų besimokančiojo pastangų, todėl ne visada patrauklus: ši veikla neretai vyksta priverstinai. Dėl šių ir kitų aplinkybių svarbu ieškoti būdų tobulinti mokymą, siekti, kad tokia veikla teiktų kuo mažiau emocijų, būtų besimokančiajam kuo labiau priimtina. Tam būtinos ne tik mokyklos, bet ir nemažos šeimos pastangos, ypač siekiant išugdyti pačių mokinių teigiamą požiūrį į mokymąsi, tinkamą mokymosi motyvaciją, suformuoti poreikį siekti žinių, norą pastoviai lavintis.

Vis dėlto, daug pedagogų pastebi, kad vaikas dalyvaudamas popamokinėje veikloje, tarsi pasikeičia: tampa aktyvesniu, kūrybiškesniu, dažnai pasikeičia ir vaiko elgesys. Įvairiuose būreliuose, klubuose, studijose susirenka vaikai turintys panašių tikslų, idėjų, pomėgių. Vaikai į tokius būrelius eina savo noru, todėl jiems ten sekasi, jie noriai dalyvauja įvairioje veikloje. Vaikai pradeda tenkinti saviraiškos poreikį, kuris skatina kūrybiškumą. Patyrę sėkmę ir tapę aktyvesniais, mokiniai pradeda labiau pasitikėti savimi, atsiranda noras padėti kitiems. Tai teikia pasitenkinimo, nes vaikai jaučiasi reikalingais ir naudingais, išmoksta gerbti kitus ir patys sulaukia pagarbos. Taip atstatomas ne tik personalinis, bet ir socialinis moksleivių statusas.

Psichologijos žodyne *veikla* apibrėžiama kaip „aktyvumo apraiška – individo poreikius atitinkančių santykių su aplinka siekimas“ (*Psichologijos žodynas*, 1993, p. 322). Pedagogikos terminų žodyne veikla – tai „reguliuojantis struktūrizuotas veikimas“ (Jovaiša, 1993, p. 254). B. Bitinas veiklą apibūdina kaip „specifinę elgesio formą, kurią lemia pagrindinis tikslas – veiklos rezultato vaizdinys, susiformavęs žmogaus sąmonėje“ (Bitinas, 1981). Pasak J. Vaitkevičiaus, vaiko tapsmas asmenybe, jo vystymasis priklauso nuo jo veiklos ir santykių su aplinka. Kuo vaiko veikla įvairesnė, kuo jis aktyvesnis ir savarankiškesnis, tuo sparčiau vystosi (Vaitkevičius, 1999, p. 56).

Apibendrinami pateiktas mintis apie veiklą, galime teikti, kad veikla skatina mokinius tobulėti, kryptingai plėtoti savo fizines ir dvasines galias, siekti užsibrėžto tikslo, ugdyti ir brandinti viduje tūnančią asmenybę, kuri tvirtai žinos savo siekius, tikslingai ir kryptingai organizuos savo veiklą, puoselės santykius su aplinkiniais.

Veikla yra pagrindinė žmogaus saviraiškos forma. Saviraiškos problema vis labiau aptariama šiuolaikinėje pedagoginėje ir psichologinėje literatūroje. Manoma, kad būtent savęs realizavimas veikloje ir yra didžiausia šiuolaikinio žmogaus problema. Taip yra todėl, kad neretai šis siekimas yra blokuojamas viename ar kitame amžiaus tarpsnyje. Saviraiška padeda atsiskleisti individualybei, plėtotis asmenybės polėkiams. Anot L. Jovaišos, daugelį dešimtmečių autokratinė mokyklos gyvenimo dvasia slopino individualybės saviraišką, nebuvo paisoma individo prigimties, kuri iš esmės sąlygoja saviraiškos būdą. XX.a. įsigali žmogaus dinaminę prigimtį teigiančios teorijos (Ž. Froidas, A. Adleris, K. Jungas ir kt.), pagal kurias įgimta energija reiškiasi potraukiais ir poreikiais. Humanistinės psichologijos kūrėjai (A. Maslow, K. Rogers ir kt.) sureikškina įgimtą saviaktualizacijos (saviraiškos) poreikį, kurį tenkinant, žmogus bręsta kaip veikli individualybė. Pasak L. Jovaišos, saviraiškos būdus sąlygoja įgimti duomenys, gabumai ir patirtis, išgyvenimai. Vaiko pasirinkimą, be abejo, įtakoja ir šeima bei aplinka (mokykla, draugai).

Saviraiška gali būti tikslinga, produktyvi ir netikslinga, kuri dažniausiai grindžiama egoistiniais siekiais. Tai dažniausiai neproduktyvios sąveikos su aplinka padarinys. Taigi svarbiausia sukurti tokias sąlygas, kurios skatintų produktyvią saviraišką. Tačiau produktyviai saviraiškai yra būtinos labai geros sąlygos: šiuolaikinė moderni įranga, kompetentingi, savo darbą išmanantys pedagogai, laisvės, teisingumo, žmoniškumo garantijos, demokratinė aplinka, pozityvus požiūris į jaunąją kartą, humaniški tarpusavio (mokinys : mokytojas, mokinys : mokinys) santykiai (Jovaiša, 2001, p. 74).

Kalbant apie švietimo įtaką asmenybei, derėtų paminėti kultūrinių įstaigų poveikį asmenybei. Kultūros įstaigos, teatras, kinas, klubai, kūrybiniai susivienijimai daro akivaizdų poveikį – padeda diegti socialinį patyrimą, formuoti pažiūras, vertinimus ir elgseną. Šios įstaigos išsiskiria savo poveikio įtaigumu. Jei pamokos, kiti užsiėmimai labiau veikia protą, tai kultūros institucijos savo ugdomąjį poveikį realizuoja per emocijas. Parodų spektaklių lankymas ugdo mokinio dvasią, praturtina jo vidinį pasaulį. „Įtaigus spektaklis ar kino filmas, suprantamai gvildenantis moraline problema, gali sukelti daugiau minčių negu moralizuojantys pamokymai“ (Jakavičius, 1998, p. 65). Tačiau V. Jakavičius akcentuoja ir neigiamą kultūros institucijų poveikį „per kultūros institucijas skverbiasi ir neigiamos vertybės – paviršutiniškas požiūris į gyvenimą, smurtas, įvairių instinktų, kurių nederėtų viešinti, išraiškos“ (Jakavičius, 1998, p. 66).

1.3. Šeima – vienas iš vaiko laisvalaikio organizavimo veiksmų.

Šeima – pirminė ir svarbiausia visuomenės ląstelė. L. Jovaiša šeimą apibrėžia kaip mažiausią žmonijos regeneracijos grupę, siejamą ekonominės ir dvasinės veiklos bendrumu (Jovaiša, 2001, p. 257). Joje ugdomi vaikai, formuojamas charakteris, idealai, ugdomi aktyvios ir kūrybingos asmenybės bruožai. Vaikui niekas negali atstoti šeimos, tėvų meilės. Be šeimos mokykla bejėgė. Tik bendradarbiavimo pagalba galima išugdyti dorą, tvirtą, sveiką pilietį.

Šeima yra jos narių relaksacijos ir rekreacijos vieta. Čia atsipalaiduojama grįžus iš darbo, čia atnaujinamos jėgos tolimesniam darbui. Abu tėvai turi rūpintis, kad aplinka, psichologinis klimatas, veiklos organizacija užtikrintų poilsį, atstatantį darbingumą, gerą nuotaiką (Jovaiša, 1995, p. 159).

Jau nuo gimimo vaiko vystymąsi įtakoja jo šeimos nariai. Dažniausiai kuo daugiau yra bendraujama su vaiku, tuo greičiau jis taria pirmuosius žodžius, jungia juos į sakinius, daro savo išvadas, stengiasi pamėgdžioti tėvus. Protinis lavinimas pradedamas kūdikystėje turtinant sąmonę įspūdžiais ir žodžiais, plėtojant sąvokas, mąstymą ir kalbą. Tėvų bendravimas yra nepaprastai svarbus. Atžalos stengiasi sekti savo tėvų pavyzdžiu, todėl tėvai turėtų rodyti tik teigiamą pavyzdį. Šeimoje vaikas formuoja pirmuosius įgūdžius, išsiugdo iniciatyvumą, išradingumą, pareigos ir atsakomybės jausmą. Vaikui pradėjus lankyti mokyklą, tėvai vis daugiau dėmesio turėtų skirti jo laisvalaikiui, pokalbiams apie įvairias problemas, interesus, vertybes. Namuose vaikui reikia sukurti ugdančią, stimuliuojančią aplinką, kurioje galėtų turiningai praleisti laisvalaikį. Tėvai neturėtų vengti išvykų, pasivaikščiojimų ar kitų veiklos būdų, padedančių geriau pažinti savo vaiką, pastebėti jo brandimo ypatumus, stengtis užkirsti kelią įvairiems neigiamiems aplinkos faktoriams. Pasak S. Šalkausko, „geras pažinimas savo vaikų duoda tėvams galimybės individualizuoti ugdymo priemones ir kiekvienam vaikui pateikti visa tai, kas yra reikalinga normaliam ir sėkmingam jo išsivystymui“ (Šalkauskis, 1998, p. 375).

Gana didelę reikšmę vaikui turi gamta, todėl tėvai turėtų stengtis kuo daugiau laiko praleisti gamtoje – prie upės, ežero, pasivaikščiojant, grybaujant, žvejojant ir pan. Tokiu būdu vaikas gali pasijusti laisvu, geriau pažinti gamtą, pajusti ryšį su gamta, pamatyti jos grožį. Tai ugdo vaiko estetinius jausmus, meilę gamtai, savo kraštui, gimtinei, žemei ir gyvybei joje.

Laisvalaikiu galima ilsėtis, pramogauti, keliauti, tačiau galima ir dirbti. Šeimos įtaka ugdant darbštumą, pareigos jausmą, atsakomybę, sąžiningumą yra labai didelė. Šios savybės yra ugdomos vaikui atliekant įvairius buitines darbus – plaunant indus, išnešant šiukšles, padengiant stalą, šluostant dulkes, tvarkant kambarius. Svarbiausia vaiką pamokyti ir juo pasitikėti. Įsidėmėtini bendravimo, savarankiškumo bei laisvės, pripažinimo, palaikymo poreikiai. Vaikų prigimtis skatina bendrauti su

tėvais. Tėvai negali spręsti šeimos uždavinių nebendraudami. Vaikui naudinga turėti gyvūnėlį, kurio priežiūra būtų vaiko atsakomybėje. Tokiu būdu jis rūpinsis, jaus pareigą gyvūnėlį prižiūrėti, bus ugdoma atsakomybė. Taip pat tėvai parodys, kad vaikas iš tiesų savarankiškas ir juo pasitiki. Be to, vaikas jausis reikalingu ir atsakingu. Vaikai visada būna aktyvūs, nori padėti, įsitraukti į suaugusiųjų veiklą. Norint, jog dalis vaiko laisvalaikio būtų skirta buičiai arba ūkio darbams atlikti, reikia sumaniai tokią veiklą organizuoti ir sistemingai įtraukti vaikus į veiklą. Iš pradžių galima patikėti nesudėtingus darbelius, vėliau – sudėtingesnius. Kaime vaikai turi mažiau laisvo laiko nei mieste. Kaime vaikai daug dažniau yra įtraukiami į suaugusiųjų veiklą. Daug anksčiau jie išmoksta atlikti įvairius darbus, stiprėja fizinis pasirengimas, vaikai užsigrūdina. Dažniausiai jie turi tam tikras pareigas, kurias privalo atlikti grįžę iš mokyklos. Kad ir kaip būtų gaila, kaime gyvenantys vaikai gauna mažiau tėvų dėmesio, rečiau arba visai nepraleidžia kartu laisvo laiko. Tam įtakos turi didelis tėvų užimtumas ūkio darbais, žemas išprusimo lygis, girtuoklystė, kada vaikai paliekami vieni, patys auklėja vieni kitus (kai šeimoje daugiau vaikų). Laisvalaikiu dirbdamas šeimoje, vaikas harmoningai vystosi, tampa ne tik fiziškai stipresnis, išvermingesnis, mokosi savarankiškai samprotauti.

Nors šeima yra esminis visuomenės elementas ir jai tenka pirminė atsakomybė už vaikų apsaugą, auklėjimą ir vystymąsi, tačiau šeima mūsų šalyje viena nepajėgi sukurti vaikui harmoningų socializacijos sąlygų. Šios dienos situacija yra tokia, kad daugelis vaikų iš mokyklos grįžta į tuščius namus, nes jų tėvai dirba arba, būdami bedarbiais, ieško pragyvenimo šaltinio. Dažnai tėvai su vaikais susitinka tik vėlai vakare. Tačiau, ir esant tėvams namuose, neretai vaiko ir tėvų bendravimas apsiriboja tik formaliu pasiaiškinimu kaip sekėsi mokykloje, o laisvalaikio praleidimas - televizijos laidų žiūrėjimu. Vaikai labai retai praleidžia laisvalaikį su savo tėvais. Tenka apgailestauti, tačiau didėjant turtinei gyventojų diferenciacijai, vieni tėvai dėmesio vaikui trūkumą kompensuoja „stimuliuojančiais ir naudingais dalykėliais“, kiti, gyvendami arti skurdo ribos, sugeba (o kartais ir ne) pasirūpinti tik vaiko fiziologinių poreikių tenkinimu. Tačiau tiek vieni, tie kiti tėvai susiduria su problema – ką veiks jų atžala po pamokų, vasaros atostogų metu, ką daryti, kad apsaugoti vaiką nuo nieko neveikimo arba betikslinio laiko praleidimo. Apie vaiko užimtumą tenka girdėti įvairių nuomonių: vieni tėvai sako, jog netiek svarbu kokia veikla užsiims jų vaikas, svarbiausia – kad neatsidurtų gatvėje, kiti gi mano, jog labai svarbu, kad vaikas eitų mamos ar tėvo pėdomis – būtinai lankytų muzikos mokyklą arba futbolo treniruotes, yra ir tą kategorija tėvų, kuri mano, jog vaikų užimtumu turi rūpintis mokykla. Tokia stereotipinė nūdienos situacija sąlygoja tai, jog begalinių rūpesčių ir pareigų sukuryje tėvai tiesiog nesusimąsto apie tai, jog į jų, tėvų, pareigų erdvę įeina ir vaikų racionalaus užimtumo organizavimas, poilsio ir laisvalaikio planavimas ir turiningas praleidimas. Tenka pripažinti, jog vaikas šiuolaikinėje Lietuvos šeimoje yra dažniausiai paliktas „pats sau“. Daugelio vaikų užimtumas šeimoje apsiriboja buitinių darbų atlikimu, valandų valandos

praleidžiamos prie televizorių ir kompiuterių arba, geriausių atveju, vaikas lanko kažkokią neformalią ugdymo įstaigą, kuri, gal būt, ne visada atitinka vaiko realius poreikius, bet užpildo vaiko laisvalaikį. Kaip bebūtų apmaudu, tokia situacija leidžia daryti išvadą, jog šeimoje vaiko užimtumas, labiau siejamas su laiko stūmimu, nei su racionalios veiklios, atitinkančios vaiko asmenybės ypatumus, polinkius bei interesus, organizavimu.

L. Jovaišos teigimu (2001), tėvams reikia rūpintis ir vaikų saviaukla. Paauglystės ir jaunystės metais tam ypač tinka dienoraštis. Jis sudaro sąlygas stebėti, analizuoti save, savo poelgius, tikslingai planuoti savo veiklą, vertinti jos rezultatus, lavinti rašomąją kalbą, mąstymą.

Kaip teigia S. Dapkienė (1997), siekiant atstatyti vaiko jėgas nepakanka vien elementarių poreikių patenkinimo (miegas, maitinimas), reikia pakeisti darbą, mokymąsi tokia veikla, kuri taptų poilsiu. Taigi, protinį darbą reikėtų derinti su fizine veikla t.y. dirbant protinį darbą (mokantis) reikėtų daryti pertraukėles, kurių metu vaikas pasivaikščiotu, padirbėtu, atsipalaiduotu. Vaikų mokymasis namie turėtų vykti relaksacijos sąlygomis, palaikant jų pasitikėjimą savo jėgomis. Per didelis protinis aktyvumas gali duoti daugiau žalos, kadangi psichinės higienos reikalavimų nepaisymas sukelia nuovargį, irzlumą, nepasitenkinimą. Šeimoje įdomiai, kultūringai ir prasmingai tvarkomas laisvalaikis stiprina pasirengimą veiklai.

1.4. Popamokinės veiklos organizavimas

Lietuvos švietimo reformos koncepcijoje formuluojama nuostata, kad mokykla turi būti traukos centru visiems. Kai kas kaltina senąją kartą, teigdami, jog jai bet kokie pokyčiai tiek pamokų metu, tiek nepamotinėje veikloje yra svetimi, nepriimtini. Anot jų, turi praeiti nemažai laiko kol laisvalaikio organizavimas, popamokinė veikla taps ne prievole, o malonumu, kai mokiniai patys aktyviai dalyvaus būrelių, klubų, įvairių jaunimo organizacijų veikloje. Kaip teigia N. Grinevičienė, „mokyklų papildomo ugdymo analizė parodė, kad mokyklose nepakankamai naudojamos mokymo planų teikiamos galimybės. Valandos, skirtos papildomajam ugdymui, dažnai tampa privalomojo mokymo valandomis“ (Grinevičienė, 1997).

I. Zaleckienė išskiria 3 papildomo ugdymo grupes: *formalus, neformalus ir informalus*.

Formalus papildomas ugdymas pasižymi tuo, kad jo poveikis vaiko asmenybės formavimuisi yra tikslingas ir prognozuojamas. Formaliojo ugdymo institucijos (meno, muzikos, dailės, sporto ir kitokios mokyklos) savo veiklą organizuoja pagal standartizuotas programas. Šių institucijų veikla yra gerai organizuota, struktūrizuota. Taip pat yra numatomi galutiniai rezultatai ir kryptingai jų siekiama. Papildomo ugdymo mokyklos atlieka keletą funkcijų: a) ugdo vaiko gabumus ir tenkina poreikius; b) skatina saviraišką ir gebėjimą kūrybiškai reikštis; c) atlieka švietėjišką funkciją vietos bendruomenėje. Organizuota popamokinė veikla padeda geriau išnaudoti laiką bei tobulinti įvairaus pobūdžio įgūdžius. Ypač svarbūs tampa būreliai ir sporto, muzikos ir kt. mokyklos. Mokiniai yra priversti atidžiau paskirstyti savo laisvalaikį, nes kai kuriais atvejais turi atlikti jiems paskirtas užduotis. Be organizacinių gebėjimų mokiniai tobulina analitinius įgūdžius, mokosi kūrybiškumo, ekspresyvumo (Hollrah, 2005).

Neformalus papildomas ugdymas pasižymi tikslingu poveikiu, tačiau jis nėra griežtai apibrėžiamas ir tiksliai prognozuojamas. Neformaliojo vaikų švietimo paskirtis – tenkinti mokinių pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais. Neformalių būrelių, organizacijų, klubų, studijų veikla turi pedagoginio, psichologinio pobūdžio privalumų. Tokioje veikloje mokiniai neskirstomi pagal klases ar amžių, tačiau ši veikla grindžiama konstruktyviu ir kūrybišku bendravimu ir bendradarbiavimu. „Neformaliai mokantis asmens įgyta kompetencija gali būti pripažįstama kaip formaliojo švietimo programos ar kvalifikacijos dalis, Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos arba aukštųjų mokyklų nusistatyta tvarka. Vaikų muzikos, dailės, meno, sporto ar kitoje mokykloje išeita ilgalaikio meninio ugdymo programa gali būti pripažįstama kaip profesinio mokymo modulis“ (<http://www.smm.lt/ugdymas/neformalusis/#1>).

Informalus ugdymas ypatingas tuo, jog neturint išankstinio pedagoginio tikslo vaikas yra veikiamas visos sociokultūrinės aplinkos. Ypač didelį poveikį daro masinės informacijos priemonės, muziejų, parodų lankymas, dalyvavimas šventėse, konkursuose, įvairiuose pramoginiuose renginiuose ir pan. dažniausiai vaikai renkasi tai, kas jiems labiausiai patinka net nesuvokdami, kad dalyvauja ugdymo procese. Tokiais atvejais vyksta savaiminis ugdymas.

„Papildomo ugdymo skirstymas yra labai sąlygiškas, veikiau teorinis, nes vienos ar kitos institucijos priklausymas minėtoms grupėms pareina nuo to, kokias funkcijas ji atlieka konkrečiu atveju. Dažnai neformaliai įgytos žinios ir įgūdžiai praplečia vaiko galimybes dalyvauti formalioje veikloje“ (Zaleckienė, 1994, p. 6-7).

Pasak S. Dapkienės, „tinkamas papildomojo ugdymo, ypač neformalaus ir informalaus, organizavimas – įdomi veikla po pamokų, atitraukianti moksleivius nuo tuščio, beprasmiško laiko leidimo, o su juo ir nuo žalingų įpročių, nusikalstamumo, sudaro sąlygas per meninę, techninę, sportinę ar kitokią veiklą realizuoti saviraiškos ir bendravimo poreikį, ugdytis tautinę bei kultūrinę savimone, kelia mokyklos prestižą“ (Dapkienė, 1998, p. 7).

Derėtų pridurti, jog labai svarbu analizuoti popamokinės veiklos rezultatus. Tik kruopšti rezultatų analizė popamokinę veiklą gali padaryti daug efektyvesne. Nesiremiant veiklos analize, popamokinės veiklos efektyvumas mažėja, nėra pilnai patenkinami vaiko poreikiai, vaikas apkraunamas nereikalinga ar nenaudinga, jam neįdomia veikla, auklėjamasis darbas tampa neįmanomu. Todėl norint išskelti realius auklėjamuosius uždavinius, tinkamai parinkti popamokinės veiklos formas ir metodus, reikia žinoti, kas jau pasiekta formuojant ir ugdant asmenybę, nustatyti klaidų ir nesėkmių priežastis, išsiaiškinti, kodėl mokinių neveikia kai kurios auklėjamojo darbo priemonės. Labai svarbus vaikų grįžtamasis ryšys t.y. mokinių nuomonė apie veikos formas, metodus. Atsižvelgdamas į grįžtamojo ryšio rezultatus, mokytojas gali koreguoti popamokinę veiklą, tuo padidindamas mokinių entuziazmą, motyvaciją. Taip pat tai padeda geriau pažinti patį vaiką, jo vidinį pasaulį, pomėgius, interesus. Popamokinės veiklos aktyvumui didelę įtaką daro mokytojo ir mokinių tarpusavio santykiai, šiltas bendravimas, pozityvi psichologinė atmosfera. Norint, kad popamokinės veiklos bendravimas būtų efektyvus ir atliktų auklėjamąsias funkcijas, būtina stichiškai vykstantį bendravimą pakreipti norima linkme. Mokytojo pozicija bendraujant, jo individualios savybės, gebėjimai, bendravimo kultūra įtakoja tarpusavio santykius. Jautrus, komunikabilus, nuoširdus, empatiškas mokytojas greitai užmegs psichologinį kontaktą, lengvai pelnys mokinių pasitikėjimą, įgys autoritetą. Be abejo, labai svarbu įvertinti pačią bendravimo situaciją, numatyti vaiko reakciją ir jo tolesnį elgesį. „Siekiant bendravimu daryti įtaką kitiems, tiek pat svarbios yra savęs valdymo, savitvados savybės, todėl reikia ir mokėti reguliuoti bei valdyti savo jausmus, nuotaikas, neužmiršti

pedagoginio takto, neleisti prasiveržti pykčiui, blogai nuotakai. Nesivaldantis žmogus negali išlikti objektyvus situacijoje, todėl gali pasielgti neteisingai, nepedagogiškai“ (Kvieskienė, 1997, p. 15).

JT Generalinės Asamblėjos Specialiosios sesijos vaikų klausimais 2002-ųjų m. deklaracijoje pabrėžiama, kad „vaikams pritaikytas pasaulis yra toks, kuriame visi vaikai gauna geriausią įmanomą gyvenimo pradžią. Kiekvienas vaikas tampa pilnaverčiu visuomenės nariu per socializacijos procesą. Vaikų elgesys, jų vertybinės nuostatos daugiausiai priklauso nuo socializacijos proceso sėkmės. Socializacija – žmogaus tapimo žmogumi procesas, vyksmas, raida. Gimęs biologine būtybe psichologinių, socialinių ir pedagoginių mechanizmų dėka žmogus tampa socialine būtybe arba visuomenine būtybe, o tai reiškia, kad jis perima žmogiškuosius (socialinius) sąveikos bendravimo, bendradarbiavimo būdus, elgseną, veiklos būdus; žmogus susiformuoja tam tikrą pasaulėžiūrą, principus, įsitikinimus, gyvenimo būdą ir kt.“(<http://vaikams.lrs.lt/informaciniai/Kalba%20SV%202003%2011%2019.htm>).

Socializacijos sampratą plėtoja ir A. Juodaitytė. Pasak jos, „žmogus yra ne tik biologinė, psichinė, bet ir socialinė būtybė. Daugelis biologinių bei psichinių žmogaus savybių gali būti perduodamos genetiškai, tačiau svarbiausi ir jam būdingiausi sociokultūriniai bruožai negali būti paveldimi, nors biologinės žmogaus organizacijos ypatybės kartais gali šiek tiek veikti ir žmogaus socialinę raidą“ (Juodaitytė, 2002, p. 37). Šiuolaikinis mokslas negali visiškai atsiriboti nuo žmonių gyvenime egzistuojančio posakio, jog „vagies sūnus visada bus vagimi, o tik garbingi ir sąžiningi žmonės išaugins dar vieną tokį pat žmogų“. Kultūringu žmogumi negimstama, o tampama.

Visuomenė yra ta sociokultūrinė realybė, kurioje ir vyksta šie sudėtingi žmogaus socialinio tapimo procesai. „Asmenybė yra svarbiausias bazinis visuomenės socialinės struktūros elementas. Be jos nėra ir negali būti socialinių veiksmų, socialinių ryšių ar santykių, žmonių bendrijų ar grupių, socialinių institutų ar organizacijų. Žmogus tuo pačiu metu yra socialinių santykių subjektas ir objektas“ (Broom, 1992).

Lietuvoje ir pasaulyje viena didžiausių problemų – vaikų ir jaunimo užimtumas, racionalus jų laisvalaikio organizavimas. Kaip teigia I. Zaleckienė, „Mokykla, orientuota į lygių piliečių bendrabūvį, besiremianti Lietuvos švietimo koncepcijos pagrindiniais principais (humaniškumas, demokratiškumas, racionalumas, atsinaujinimas), turi būti atvira pozityvioms idėjoms ir pasirengti ugdyti kūrybiškai mąstantį žmogų, sugebantį pasirinkti informaciją ir savarankiškai veikti“ (Zaleckienė, 1993m, p. 45). Iš to, kokias laisvalaikio praleidimo formas pasirenka asmenybė, dažnai sprendžiame apie jos kultūrinį lygį, o laisvalaikio panaudojimo tendencijos atspindi visuomenės dvasinę pusiausvyrą.

Moksleivių papildoma veikla organizuojama pagal bendruosius švietimo sistemos principus. Svarbiausi iš jų yra *aktyvumo* ir *labilumo* principai. *Aktyvumo* principas, kuris realizuojamas tarsi iš

dviejų pusių: a) pats vaikas aktyviai renkasi norimą užsiėmimą, aktyviai jame dalyvauja; b) jeigu mokinys yra apsisprendęs dalyvauti tam tikroje veikloje, tai visa mikrosocialinė aplinka irgi aktyviai veikia jį. *Labilumo* principas teigia, jog papildoma veikla turi būti organizuota taip, kad kiekvienas vaikas dėl vienu ar kitų priežasčių panorėjęs keisti veiklos pobūdį arba visai jos atsisakyti, galėtų įsitraukti į kitą veiklą įpusėjęs ar net baigiantis mokslo metams.

Mokinių kultūrinis gyvenimas priklauso ne tik nuo aplinkos, regiono papročių, tradicijų, tėvų požiūrio į kultūrinius renginius, tradicijų puoselėjimą, bet ir nuo mokytojų. Pastarieji ne tik supažindina moksleivius su vertybinėmis nuostatomis, bet ir skatina jų puoselėjimą, formuoja pozityvų požiūrį į kultūrą, padeda tinkama kryptimi plėtoti papildomą ugdymą, ugdo moksleivių kūrybiškumą, skatina iniciatyvumą.

Popamokinė veikla. Kaip jau buvo minėta, laisvalaikis – tai tas laikas, kurį žmogus praleidžia pagal savo norus, pomėgius, kurio metu jis atsipalaiduoja, pamiršta kasdienes rūpesčius, pasisemia jėgų naujiems darbams. Laisvalaikio leidimo stilių rodo vyraujantys užsiėmimai. Mokiniai savo laisvalaikį sieja su maloniais dalykais, kurie padeda jiems atsipalaiduoti, teikia pasitenkinimą. Jiems laisvalaikio praleidimas siejasi su pramogomis. Pramogų reikšmę ir sampratą akcentuoja S. Dapkienė, remdamasi žymių Lietuvos filosofų, S. Šalkauskio, A. Maceinos, pedagogų, J. Geniušo, A. Šerkšno, bei prancūzų sensualistų mintimis: „...kaip pasikeičia žmonės, pramogų nuotaikos pagauti: kiek sąmojo, kiek linksmumo, gyvumo! Kiek pasitenkinimo akyse, veiduose. Tarytum gyventi taip gera, taip linksma!“ „Pramoga yra tai, kas suteikia malonumą, padeda atsipalaiduoti, išvengti nuobodulio, apatijos, atstatyti psichinę pusiausvyrą, kas imponuoja, patraukia, užima...“ „Pramoga yra kompensacija už darbo nemalonumus. Gyvenimas tuo malonesnis, kuo daugiau jis teikia malonumų, nes malonumas būtinas gyvenimo komponentas“ (Dapkienė, 1998, p. 144). Mokiniam tai ypač svarbu. Laisvalaikis, popamokinė veikla turėtų padėti jiems atsipalaiduoti, pailsėti po pamokų. Mokiniai neturėtų jausti įtampos, nervintis, jog kažko nežino, nesupranta, tačiau tai turėtų būti gerai suplanuotas, naudingai leidžiamas laikas.

Pramogos užima svarbią vietą. Jos atlieka keletą funkcijų. Pirmiausia reikėtų išskirti jėgų regeneracijos funkciją. Kartu su šia funkcija pramoga gali atlikti žmogaus jėgų didinimo, jų plėtojimo funkciją. Reikėtų nepamiršti, kad pramoga tai nėra vien malonumas ar pasilinksminimas. Ji gali reikalauti žmogaus jėgų plėtojimo, dvasios ugdymo. Pramoga gali reikštis kaip rekreacijos dalis, kuri apima aktyvųjį poilsį. „Jei į pramogą žiūrėsime kaip į savotišką vaidinimą, tai jos dalyvis per šokį bus šokėju, per dainą – dainininku, per sportą – sportininku“ (Dapkienė, 1998, p. 15).

Renginių įvairovė. Dažniausiai popamokinė veikla yra siejama su įvairiais renginiais, kurie praskaidrina moksleivių kasdienybę, skatina įsitraukti į popamokinę veiklą, vienokiu ar kitokiu būdu save realizuojant (patiems dalyvaujant ar tik stebint ir plečiant akiratį). Renginiuose dalyvauja ne tik

patys mokiniai, bet ir jų tėvai, visa mokyklos bendruomenė. Tai skatina glaudų bendravimą ir bendradarbiavimą, tarpusavio pagalbą ir supratimą. Lietuvos kultūros ir švietimo įstaigose vyrauja gana platus renginių pasirinkimas. Renginiai gali būti klasifikuojami įvairiai.

G. Kvieskienė išskiria 5 renginių grupes:

a) reprezentacinius (tai renginiai, kuriais mokykla tarsi save pristato visuomenei ir savo bendruomenei; dažnai tai specifinės mokyklos šventės, jubiliejiniai mokyklų renginiai, kartais mokyklos vaikų parodos ar kūrybinės dienos, stovyklos ir kt.);

b) pažintinius-kūrybinius (renginiai, kuriais siekiama vaikus supažindinti su naujais faktais, personalijomis, istoriniais, politiniais veikėjais ir pan.);

c) kalendorines šventes (Derliaus šventė, Kalėdos, Užgavėnės, Velykos ir kt.);

d) teminius vakarus (vakarus-portretus, reportažus, pasakojimus, skirtus konkrečiam žmogui ar įvykiui pažymėti);

e) pramoginius renginius (šokiai, poilsio vakarai, diskotekos, pobūviai, žiburėliai, gegužinės, karnavalai, pramoginiai šou, konkursai, viktorinos ir kt.) (Kvieskienė, 1997, p. 20).

S Dapkienė siūlo renginius skirstyti pagal:

a) lygį: rekreaciniai-pramoginiai, švietėjiški-pažintiniai, šventiniai;

b) pobūdį, žanrą, stilių: liaudiški, pramoginiai (estradiniai), sportiniai, vieši, uždari ir pan.;

c) dalyvių skaičių: masiniai, kameriniai;

d) dalyvių amžių: vaikams, jaunimui, vyresnio amžiaus publikai;

e) organizavimo laiką: kalendoriniai, proginiai;

f) organizavimo vietą: patalpose, lauke.

Popamokinės veiklos formų taip pat yra labai daug ir įvairių. Žemiau pateikiamos dažniausiai naudojamos formos, tačiau jų atmainų gali būti dar daugiau. Tai priklauso nuo pačių pedagogų ir moksleivių, nuo jų entuziazmo, originalumo ir kūrybiškumo.

1. **Aptarimai** (kino filmo, dramos, operos, baleto spektaklių, knygų, televizijos laidų);

2. **Parodų, muziejų lankymas;**

3. **Dienos** (medelių sodinimo, aplinkos tvarkymo, melagių, šv. Valentino, sveikatingumo, žemės, švaros ir kt.);

4. **Išvykos, kelionės** (turistinės, praktinės, poilsinės ir kt.);

5. **Konkursai** (ateities ir fantastinių projektų gynimo, deklamavimo, darbelių, dainų inscenizavimo, piešinių, pantomimos, šauniausio moksleivio, kalėdinės puokštės);

6. **Kūrybiniai žaidimai** (neakivaizdinės kelionės, televizijos laidos, labirintai, mugės);

7. **Popietės ir rytmečiai** (dalykiniai – matematiniai, istoriniai, etnografiniai, judriųjų žaidimų, mieliausio žaislo);

8. **Spartakiados** ir **varžybos** (sporto, atskirų sporto šakų, šeimų);
9. **Šventės** ir **tradicijos** (valstybinės šventės, būsimųjų pirmokų, rugsėjo pirmosios, mokslo metų užbaigimo, pavasario, žiemos, derliaus, paskutinio skambučio, kalbų ir kt.);
10. **Vakarai** ir **vakaronės** (humoro, poilsio, mistikos, tarmių, liaudies, talentų);
11. **Viktorinos** (dalykinės, mišrios, smulkiosios tautosakos);
12. **Puotos** ir **baliai** (blynų, Senio Šalčio, kaukių, gimtadienio, Užgavėnių);
13. **Savaitės** (žiemos, kalėdinė, meno, kalbų, sporto, padėkos, velykinė);
14. **Etiniai pokalbiai, disputai;**
15. **Klasės susirinkimai;**
16. **Konferencijos**(mokslinės, praktinės, dalykinės ir kitokio pobūdžio);
17. **Radijo laidos** (Dapkienė, 1998, p. 26-29).

Mokykla turėtų skirti ypač didelį dėmesį moksleivių laisvalaikio bei poilsio organizavimui. Pasak I. Zaleckienės, „laisvu nuo pamokų metu mokykla turėtų tapti neformalių susitikimų vieta bendruomenės nariams. Čia visada galėtų būti laukiami apylinkės gyventojai. Tada mokykla taptų bendradarbiavimo tarp mokyklos ir visuomenės židiniu, nes burtų įvairaus amžiaus, įvairių interesų žmones ir visi čia rastų sau užsiėmimą“ (Zaleckienė, 1994, p. 12). Tokiu būdu tėvai kartu su savo atžalomis taip pat turėtų galimybę aktyviau dalyvauti įvairaus pobūdžio renginiuose. Bendra veikla juos suartintų, tėvai geriau pažintų savo vaikus, pastebėtų jų pomėgius ir gabumus. Į tokią veiklą galėtų įsitraukti ir vyresniosios kartos atstovai – seneliai. Mokinių laisvalaikis taptų turiningesniu ir gerai suplanuotu.

1.5. Mokinių laisvalaikio užimtumo problemos

Pastaraisiais metais socializacijos proceso plėtotė lėmė sparčią vertybių diferenciaciją. Padidėjo vaikų nusikalstamumas, alkoholio, narkotinių medžiagų vartojimas, rūkymas. Kintant vertybinėms nuostatomis, dėmesys ir parama mokinių socializacijos programoms pastebimai sumažėjo. Įvyko žymūs pokyčiai nepamokinės veiklos, klubų veikloje. Kai kurios institucijos tam nebuvo pasiruošusios, todėl daugeliui iš jų teko apriboti savo veiklą dėl finansinių sunkumų, materialinės bazės nepakankamumo. Ėmė kurtis naujos privačios nepamokinės veiklos įstaigos, kurios pradėjo imti gana didelius mokesčius. Tačiau ne kiekviena šeima išgali susimokėti už vaikų nepamokinės veiklos turiningą praleidimą. Laisvalaikis yra susijęs su visuomene, joje vyraujančiomis normomis, papročiais ir tradicijomis. Aplinka daro lemiamą įtaką asmenybės formavimuisi, atspindi labai svarbias sąlygas, būtinas asmenybės bazinių (prigimtinių) savybių raidai, kuri vyksta tam tikroje aplinkoje. Pabrėžiama ypatinga žmogaus prigimtis (socialinė) ir jos sklaidai būtina visavertė sąveika su socialiniu žmonių gyvenimu. Taigi tik gyvendamas socialinėje aplinkoje individas įgyja tam tikrą „socialinę programą“. Aiškinama, kad žmogus ne tik perima socialinę patirtį, bet ir ją pertvarko į asmenybei reikšmingas vertybes, nuostatas, orientacijas, tai ne tik pasyvus individo prisitaikymas aplinkoje, bet ir aktyvi veikla. Jau mokydamasis mokykloje, mokinys perima aplinkinių patirtį, atsirenka tai, kas jam priimtina, kas atitinka jo poreikius, polinkius, interesus. Keblumų kyla tada, kai vaikų poreikiai susiję su laisvalaikio leidimu, nėra visapusiškai patenkinami. Pati aplinka kartais neleidžia vaikams atsiskleisti, turiningai leisti laisvalaikį. Jaunimas, ypač paaugliai, guodžiasi, kad nėra kur nueiti, trūksta diskotekų, todėl jie priversti rinktis taip vadinamus „plotus.“ Kai kas teigia, kad mokytojai visiškai atsiriboja nuo moksleivių laisvalaikio, teminių vakarų, diskotekų organizavimo mokyklose. Nors tėvų teigimu, jie jaustųsi ramiau žinodami, kad jų vaikus prižiūri mokytojai, kad vaikai pramogauja mokyklos teritorijoje (Stonkienė, 2002).

Reikia pripažinti, kad rinkos pokyčiai, globalizacijos procesai, sparčiai besivystančioje mūsų visuomenėje, lemia tai, jog vaikui, jo interesų supratimui tenka vis mažiau dėmesio. Esant tokiai realijai, labai svarbus kito vaiko socializacijos instituto – mokyklos vaidmuo. Lietuvos Respublikos Jungtinėms Tautoms teikiamoje II ir III jungtinėje ataskaitoje teigiama, kad Lietuvoje turiningo vaikų laisvalaikio ir poilsio organizavimui yra rengiamos įvairių lygmenų programos (vasaros poilsio, vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos ir kt.), turiningai ir visuomenei priimtinomis formomis vaikai gali ugdytis ir laisvalaikį praleisti meno, muzikos, dailės, etnografijos, sporto mokyklose, įvairaus profilio neformalaus ugdymo būreliuose, klubuose, studijose, stovyklose. Visuose bendrojo lavinimo mokyklose po pamokų veikia įvairūs būreliai, klubai ir pan. Sukurta ir tobulinama gabių vaikų

gebėjimų realizavimo sistema, o šių metų vasario mėn. Vyriausybė patvirtino Paramos jauniems menininkams programą. Tačiau, vaiko teisių apsaugos kontrolierei pakankamai dažnai lankantis šalies mokyklose, diskutuojant su pedagogais, vaikais apie jų problemas, susijusias su ugdymo procesu, pastebima, jog silpniausia ugdymo proceso grandis - yra **vaikų popamokinis užimtumas**. Didėjanti socialinė diferenciacija dar ryškesnė dėl regioninės diferenciacijos. Ypatingai ši problema aktuali kaimiškoms mokykloms, nes šiuo metu situacija yra tokia, jog popamokinis vaikų užimtumas kaimo mokykloje yra beveik sužlugdytas – jam bemaž yra nutrauktas finansavimas. Yra mokyklų, kur būrelių, kultūrinė veikla palaikoma tik mokytojų entuziazmo ir pasišventimo vaikams dėka. Kalbant su vaikais apie jų užimtumą po pamokų, pastarieji išsako nuomonę, jog tie užsiėmimai, kurie nereikalauja iš jų tėvų didesnių finansinių pajėgumų, dažniausiai yra nepatrauklūs patiems vaikams, o tai kas jiems patinka - yra pernelyg brangu tėvams. Kalbant apie vaikų užimtumo organizavimą mokykloje, tenka pripažinti, jog vis dar trūksta dėmesio vaikams, mažai atsigręžiama į vaiko, kaip individo, poreikius, į jo asmeninių gebėjimų atskleidimą ir kryptingą jų vystymą. Šį laikotarpį drįsčiau pavadinti formalaus užimtumo laikotarpiu. Tokia situacija vaiko šeimoje, mokykloje sąlygoja tai, jog vis dažniau susiduriame su vaikų neužimtumu, bėgimu iš pamokų, betiksliu laiko praleidimu gatvėje. Remiantis 2001 m. Lietuvos nacionalinio UNICEF komiteto organizuoto vaikų ir jaunimo tyrimo „Jaunimo balsai“ duomenimis, daugiausia Lietuvos vaikų nurodo priklausantys sporto klubams (29 proc.), taip pat šokių (14 proc.), muzikinėms (13 proc.) ir meno studijoms (13 proc.). Tačiau tyrimas parodė, kad 41 proc. vaikų nepriklauso jokiai laisvalaikio praleidimo grupei. Būtent tie neužimti vaikai, kurių tėvai, gal būt, daro karjerą ir net nesusimąsto, kad jo vaikui taip pat reikia padėti atrasti save arba kovoja dėl duonos kąsnio ir neturi laiko suprasti, kad vaikas ne vien duona sotūs, arba paskendę alkoholio liūne, mokslininkų teigimu, tokie vaikai žymiai labiau yra linkę įsitraukti į deviantinę veiklą. Suprantama, kad dažnas vaikas ne visada pats, be suaugusiųjų pagalbos, gali pasirinkti laisvalaikio praleidimo formą, neretai jiems kyla klausimų - kokį būrelį ar studiją pasirinkti. Yra vaikų, kurie iš šeimos atsineša vienokias ar kitokias klišes (tu esi negabus nei muzikai, nei sportui, o vaikas supranta, jog jis visiškai niekam negabus), perima tėvų gyvenimo būdą (laisvalaikį supranta tik kaip privalomą ūkio, gyvulių priežiūra) ir pan. Tačiau, manytume, jog opiausia ir skaudžiausia šio laikotarpio problema – tai skurdas šeimoje. Šis negatyvus reiškinys išlieka didžiausia kliūtimi vaikų turiningo poilsio ir laisvalaikio poreikiams patenkinti, apsaugoti jų teises. Vaikai yra skaudžiausiai pažeidžiami skurdo, nes skurdas riboja vaiko potencialo formavimąsi, negatyviai veikia jo psichinę būseną. Dėl skurdo šeimoje vaikai jaučiasi kalti, bando ieškoti išeičių....., ir per anksti tampa suaugusiaisiais. Statistika byloja, kad Lietuvoje nelegaliai dirba apie 10 procentų vaikų. Tokių vaikų užimtumas apsiriboja tuo, jog dažno vaiko visos vasaros atostogos praleidžiamos ūkininko sodyboje, kur vaikas, neatsižvelgiant į jo amžių, už sunkų, kartais vergišką

darbą, gauna kelis litus. Vaikų uogavimas, grybavimas neretai tampa pagrindiniu skurstančios šeimos pragyvenimo šaltiniu. Už 10 litų vaikai yra samdomi gyvybei pavojingam varovų darbui. Atsivėrė dar viena žaizda – vaikai tampa ekonominio išnaudojimo aukomis. Tam reikėtų nedelsiant užkirsti kelią. Vaiko teisių apsaugos kontrolė svarsto galimybę teikti siūlymą, kad darbo santykius reguliuojančiose teisės aktuose atsirastų norma reglamentuojanti atsakomybę už vaikų išnaudojimą, nes šiuo metu įstatymuose atsakomybė numatyta tik už nelegalų įdarbinimą. Galima teigti, jog daugeliui vaikų į pagalbą galėtų ateiti mokyklos bendruomenė. Mokytojo, socialinio pedagogo nuoseklus darbas su konkrečiu vaiku, laiku duotas patarimas, paskatinimas leistų vaikui atsikratyti „negabaus nevykėlio“ komplekso, atsiskleisti vaiko interesams ir gebėjimams. Kokybiško, patrauklaus ir kiekvienam vaikui prieinamo popamokinio užimtumo organizavimas, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, būtų ypatingai svarbi švietimo sistemos reformos užduotis.

LR Švietimo įstatymas apibrėžia švietimo misiją – ugdyti laisvą, kūrybišką, savarankišką ir atsakingą žmogų. Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatos sieja švietimo turinį su asmens ir visuomenės gyvenimui būtinų vertybinių nuostatų, bendrųjų gebėjimų ir kompetencijų sutelkimu. Kalbant apie vaiko užimtumo organizavimą mokykloje, labai svarbu, kad vaikų užimtumas nebūtų atsiejamas nuo bendrojo ugdymo proceso, kitaip tariant, vaiko užimtumo organizavimą svarbu susieti su vaiko asmeniniais gebėjimais ir polinkiais, kurie atskleidžiami pamokų metu. Pamokinė veikla turi sietis su popamokine, turi būti tęstinumas. Vertindami dabartinę mokyklos situaciją, galime drąsiai teigti, kad mūsų švietimo sistema turi puikius specialistus, kurie visomis išgalėmis siekia paruošti vaiką ir, dažniausiai, paruošia puikiu dalykų žinovu. Tačiau, vaiko teisių apsaugos kontrolė teigia, kad Lietuvoje vaikas nuo pat mažens negauna filosofinių gyvenimo supratimo pagrindų, tos išminties, kuri veda per gyvenimą ir padeda atskirti kur tikros vertybės, o kur tik jų surogatas. Manytume, jog šią nišą, o gal greičiau spragą, galėtų užpildyti ir pataisyti nauja popamokinio vaikų užimtumo kryptis. Užimtumo tikslu neturėtų būti tik vaiko laisvalaikio praleidimo ir poilsio organizavimas. Užimtumas savo esme apima daug tikslų - tai vaiko laisvalaikio ir poilsio organizavimas, jo interesų, gebėjimų atskleidimas ir vystymas, tai prevencinė ir reabilitacinė priemonė, tačiau, pagrindinis vaiko užimtumo organizavimo tikslas – vaiko asmenybės formavimas. Mokymo proceso ir popamokinės veiklos simbiozė turėtų būti vienu pagrindiniu progresyvios ugdymo sistemos uždaviniu. Suprantama, jog paminėti dalykai tėra tik ateities vizija, kuri padėtų vaikams atsiskleisti.

„Kiekvieno iš mūsų misija – investuoti į vaiką, išmokyti klausyti, girdėti ir suprasti jį, skirti ypatingą dėmesį ir paramą, formuoti jo pasitikėjimą savimi, rengti jį atsakingam savo paties gyvenimui. Vaikų energija ir kūrybingumas turi būti brandinami taip, kad jie galėtų aktyviai dalyvauti

kurdami savo ateities viziją, savo visuomenę ir pasaulį, kuri jie paveldės. Vaikai turi teisę į suaugusiųjų laiką ir meilę“ (<http://vaikams.lrs.lt/informaciniai/Kalba%20SV%202003%2011%2019.htm>).

Iškeldami teorines moksleivių laisvalaikio užimtumo problemas, tolesniame skyriuje išstirsime realų vaikų laisvalaikio užimtumą ir ieškosime būdų, kaip minėtas problemas galėtume įveikti.

2. Mokinių laisvalaikio užimtumo problemų tyrimas

2.1. Tyrimo eiga, metodika, rezultatai

Norint iširti mokinių laisvalaikio užimtumo problemas buvo atliktas tyrimas keturiose mokyklose. Buvo pasirinktos dvi miesto ir dvi kaimo mokyklos: Šiaulių miesto St. Šalkauskio vidurinė mokykla, Šiaulių miesto Gegužių vidurinė mokykla, Kelmės rajono Kiaunorių pagrindinė mokykla ir Šilalės rajono Pajūrio vidurinė mokykla. Tokį pasirinkimą sąlygojo tai, jog miesto ir kaimo mokinių užimtumas yra nevienodas, taigi pats laisvalaikis bei laisvalaikio užimtumo problemos gali būti skirtingos. Tyrime dalyvavo 218 5-7 klasių mokinių: iš jų 136 miesto ir 82 kaimo mokiniai.

Mokiniams buvo pateiktos anketos (žr. priedą), kurių pagalba siekta išsiaiškinti:

1. ką dažniausiai mokiniai veikia laisvalaikiu ir kiek tai užima laiko;
2. kokius namų ruošos darbus jie atlieka;
3. su kuo dažniausiai leidžia laisvalaikį;
4. kokius žaidimus mėgsta;
5. kokiose vietose mėgsta lankytis;
6. kur ir su kuo dažniausiai leidžia atostogas;
7. ar tėvai rūpinasi laisvalaikio praleidimu;
8. ar atostogų metu mokiniai galvoja apie mokyklą;
9. ar tėvų rūpinimasis laisvalaikio organizavimu įtakoja mokinių pažangumą.

Anketose mokiniai turėjo pasirinkti jiems tinkančius atsakymus arba pateikti savo variantus. Atsakydami į klausimus vaikai galėjo pasirinkti daugiau nei vieną atsakymą. Analizuojant anketas bandyta išsiaiškinti, ką mokiniai veikia laisvalaikiu ir kiek tai užima laiko. Kaip ir buvo tikėtasi, kaimo ir miesto vaikų laisvalaikio užimtumas skiriasi (užimtumo formos pateikiamos lentelėse). Tam, be abejo, turi įtakos socialinė aplinka, vaikų ir tėvų santykiai, bendravimas šeimoje.

Pirmiausia aptarsime miesto mokinių laisvalaikį, po to – kaimo. Pirmoje dalyje pateikiami skirtingų klasių atsakymai, kurie yra palyginami tarpusavyje, o po to – miesto ir kaimo. Kitose dalyse pateikiami kruopščiau išanalizuoti mergaičių ir berniukų atsakymai, kurie palyginami tarpusavyje ir tik vėliau pateikiami miesto ir kaimo mokinių panašumai bei skirtumai. Gauti rezultatai pateikiami lentelėse ir grafikų pavidalu.

2.2. Mokinių nuomonių apie laisvalaikio praleidimo būdus analizė.

Šioje darbo dalyje pateikiami duomenys apie tai, ką dažniausiai mokiniai veikia laisvalaikiu ir kiek tai užima laiko. Mokiniam buvo pateikti variantai iš kurių jie galėjo rinktis keletą atsakymų. Be to, buvo galima pateikti ir savo variantą, jei jis nebuvo paminėtas anketoje. Pirmiausia aptarsime miesto mokinių atsakymus, atsižvelgiant į jų amžių, po to – kaimo. Gauti rezultatai bus lyginami norint nustatyti, kaip skiriasi laisvalaikio praleidimo būdai skirtingoje aplinkoje.

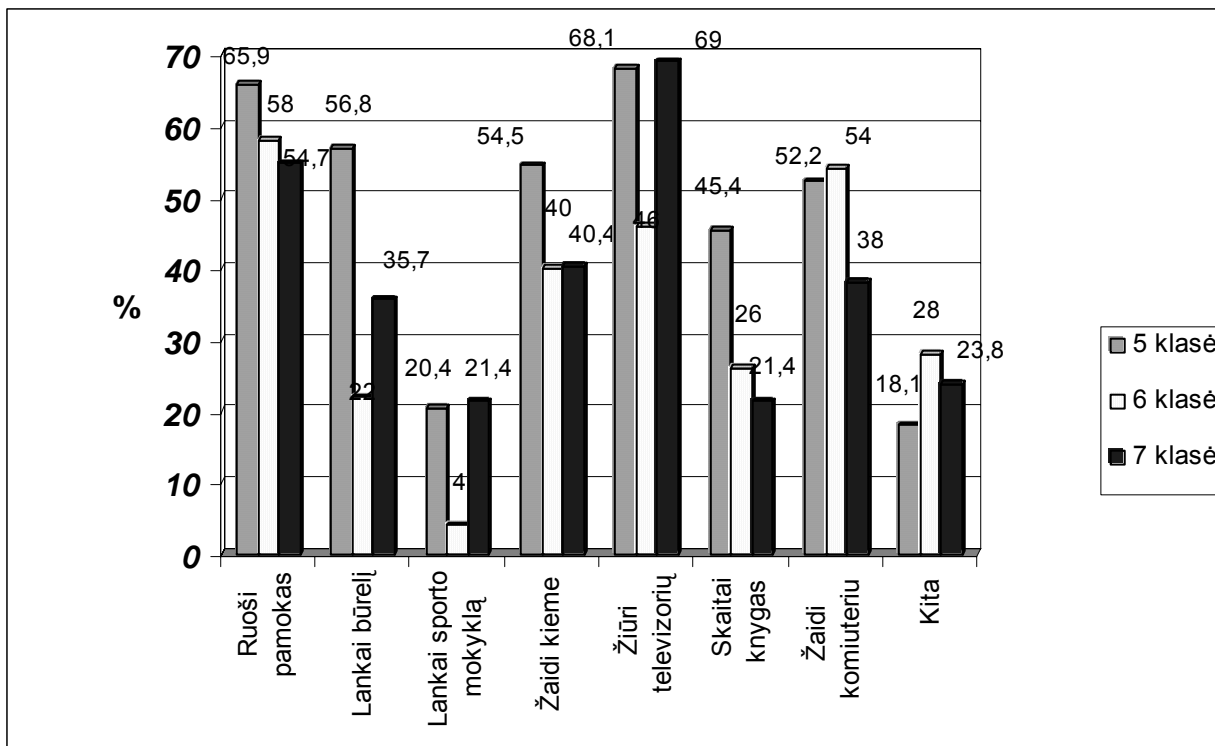
Miesto mokinių laisvalaikio praleidimo būdai. Išanalizavus gautus duomenis paaiškėjo, kad daugiau nei pusė penktos klasės mokinių (68.1 %) daugiausia laiko praleidžia prie televizoriaus, nuo 1 iki 7 valandų. 65.9 % respondentų ruošia pamokas nuo 10 minučių iki 4 valandų. 25 mokiniai (56.8 %) lanko būrelį, kur praleidžia 1-3 valandas per savaitę. 24 mokiniai (54.5 %) kieme praleidžia 1-6 valandas. Nemaža dalis vaikų žaidžia kompiuteriu (52.2 %) nuo 1 iki 3 valandų. 20 mokinių (45.4 %) laisvalaikį praleidžia prie knygos, tam skirdami 1 valandą. 9 respondentai (20.4 %) lanko sporto mokyklą ir per savaitę tam skiria nuo 1.5 iki 2 valandų. 8 mokiniai (18.1 %) užsiima kita veikla, t.y. lanko muzikos mokyklą, važinėjasi dviračiu, riedlente, eina pas draugus, tvarko namus. Tokia veikla užima 2-5 valandas.

Šeštos klasės mokiniai daugiausia laiko skiria namų darbams. Net 29 mokiniai šį variantą pažymėjo savo anketose. Tai sudaro 58 %. Namų darbų ruošimas užima nuo 1 iki 3 valandų. 27 (54 %) respondentai pasirinko variantą „žaidi kompiuteriu“. Šiam užsiėmimui mokiniai skiria 1.5 – 4 valandas. Tai rodo, kad mokiniai didesnę laiko dalį praleidžia prie kompiuterio. 23 respondentai (46 %) žiūri televizorių. Tai gali trukti nuo 15 minučių iki 3 valandų. 20 (40 %) mokinių žaidžia kieme nuo 30 minučių iki 3 valandų, 14 mokinių (28 %) užsiima kita veikla. Kaip nurodė anketose, jie eina pas draugus, važinėja dviračiu, riedlente, eina pasivaikščioti. 13 – (26 %) skaito knygas, 11 (22 %) – lanko būrelius ir tik 2 (4 %) mokiniai lanko sporto mokyklą. Knygų skaitymui skiriama nuo 1 iki 5 valandų. Būreliuose bei sporto mokyklose vaikai praleidžia 3-4 valandas per savaitę. Kaip matome, didžiausia dalis mokinių (58 %) laisvalaikį skiria namų darbų ruošimui. Didelė dalis laisvalaikį leidžia gana pasyviai, sėdi prie televizoriaus ar kompiuterio, skaito knygas. Nedaugelis užsiima sportu.

69 % septintos klasės mokinių laiką leidžia žiūrėdami televizorių (1-6 valandas). 23 respondentai (54.7 %) ruošia pamokas nuo 10 minučių iki 4 valandų. 40.4 % žaidžia kieme (1-6 valandas), o 38 % laiką leidžia prie kompiuterio. 15 mokinių (35.7 %) lanko įvairius būrelius. Tam skiriamos 2-3 valandos per savaitę. 23.8 % atsakovų lanko muzikos mokyklą, eina pasivaikščioti po miestą, klausosi muzikos, šoka, piešia. Tokia veikla trunka nuo 4 iki 5 valandų. 9 mokiniai (21.4 %)

skaito knygas ir tiek pat mokinių lanko sporto mokyklą. Per savaitę sporto mokykloje vaikai praleidžia nuo 2 iki 4 valandų.

Gauti rezultatai pavaizduoti žemiau pateikiamame 1 paveiksle. Penktokai ir septintokai pirmenybę teikia televizoriaus žiūrėjimui, o šeštokai – pamokų ruošimui. Mažiausiai susidomėjimo sulaukia sporto mokyklos bei knygų skaitymas. Taigi, mokinių laisvalaikis yra gana pasyvus, nes daug laiko vaikai praleidžia prie televizoriaus, kompiuterio. Turiningas laisvalaikis kartais lieka nuošalyje, nes knygos pamiršamos, sporto mokyklos taip pat nėra dažna apsilankymo vieta. Negalėtume teigti, kad amžiaus skirtumas daro didelę įtaką laisvalaikio leidimui.

1 pav. Miesto mokinių laisvalaikio praleidimo būdai (n=136)

Išanalizavę miesto vaikų laisvalaikį, pereisime prie kaime gyvenančių vaikų laisvo laiko praleidimo ir pateiksime apibendrinimą, parodantį kaip skiriasi vaikų laisvalaikis skirtingose aplinkose.

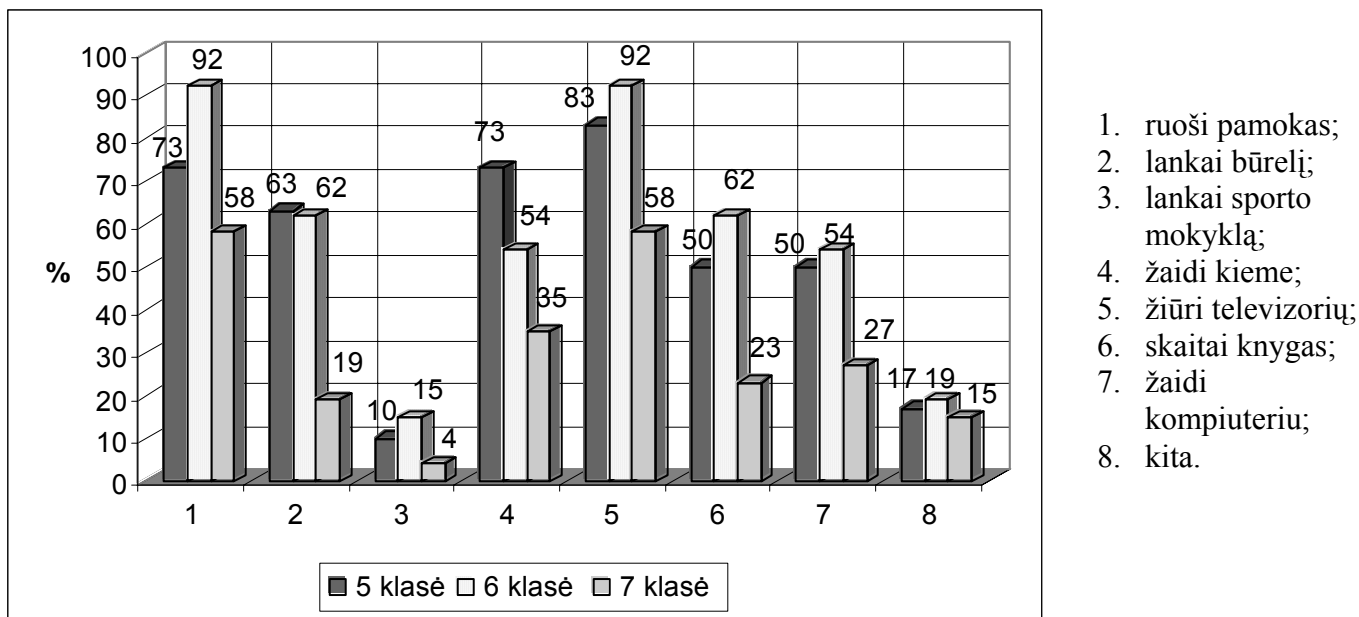
Kaimo mokinių laisvalaikio praleidimo būdai. Iš viso buvo apklausti 82 kaimo vaikai. Aptariant gautus rezultatus visur nurodoma procentinė dalis, kuri padės geriau iliustruoti kaimo ir miesto vaikų pasirinkimą, kadangi apklausoje dalyvavo mažiau kaimo mokinių.

Peržiūrėjus penktokų anketas, paaiškėjo, kad kaimo mokiniai laisvu laiku daugiausia žiūri televizorių. Tai sudaro 83 %. 73 % apklaustųjų ruošia pamokas arba žaidžia kieme. Net 63 % penktokų lanko įvairius būrelius, kas padeda tobulėti, skatina kūrybiškumą, saviraišką. 50 %

apklaustųjų žaidžia kompiuteriu ir skaito knygas. 16 % penktokų užsiima kita veikla: eina pas draugus, prižiūri brolių ar sesė, važinėjasi dviračiu, šoka, atlieka kai kuriuos namų ruošos darbus.

Šeštokai pirmenybę teikia namų darbams ir televizoriui. Net 92 % respondentų pasirinko šiuos du variantus. 62 % šeštokų lanko būrelį ir skaito knygas. Mažesnę dalis mokinių (54 %) žaidžia kompiuteriu ir laiką leidžia kieme, žaisdami su draugais. 19 % respondentų (5 mok.) eina pasivaikščioti, pas draugus ir pan. Nedidelė dalis mokinių, tik 15 % (4 mok.) lanko sporto mokyklą. Šito priežastis gali būti nepakankamai geros sąlygos, nes yra įprasta, kad kaimuose sporto bei kitų meno mokyklų nėra. Jos funkcionuoja miestuose ar rajonų centruose. Laiko bei lėšų stoka, nepatogus susisiekimas – tai pagrindinės šios problemos priežastys.

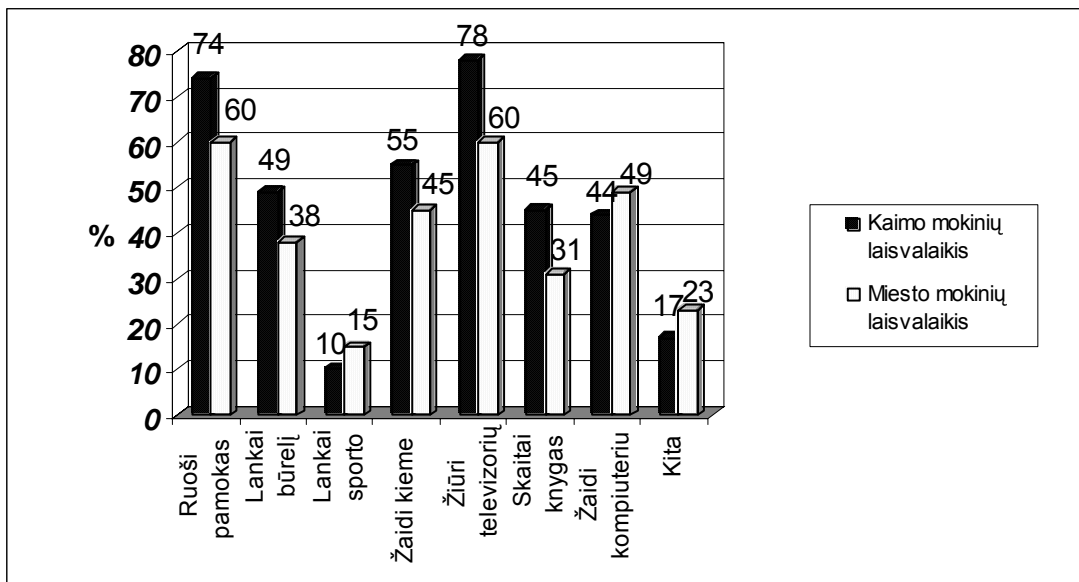
Kaip šeštokai, taip ir septintokai pirmenybę teikia pamokų ruošimui ir televizoriaus žiūrėjimui (58 %). Nemaža dalis septintokų (35 %) laisvalaikį praleidžia žaisdami kieme. Lyginant su šešta klase, septintokai pakankamai mažai laiko leidžia prie kompiuterio, tik 27 %. 23 % visų apklaustųjų skaito knygas. Lyginant su kitomis klasėmis, septintokai mažiausiai laiko skiria šiam laisvalaikio praleidimo būdai. 19 % lanko būrelius, o 15 % užsiima kita veikla: dirba namie, rūpinasi mažesniais broliais ar seserimis, važinėjasi dviračiu. Vienas apklaustasis lanko sporto mokyklą. Tai sudaro tik 4 %. Tačiau būtų klaidinga teigti, jog kaimo vaikai nesidomi sportu. Kai kurie iš jų lanko sporto būrelius (žr. 2 pav.).

2 pav. Kaimo mokinių laisvalaikio praleidimo būdai (n=82)

Iš 1 ir 2 paveiksluose pateiktų duomenų galime teigti, jog miesto ir kaimo mokinių laisvalaikis skiriasi. Kaime gyvenantys apklaustieji apilenkia savo bendraamžius iš miesto penkiose pozicijose: 1. televizoriaus žiūrėjimas (78 %); 2. pamokų ruošimas (74%); 3. žaidimai kieme (55 %); 4. būrelių

lankymas (49 %); 5. knygų skaitymas (45 %). Tuo tarpu miesto mokiniai dažniau lanko sporto mokyklą (15%), žaidžia kompiuteriu (49 %) ir užsiima kita veikla (23 %). Vaizdžiai tai pateiksime sugretinę miesto ir kaimo vaikų laisvalaikio praleidimo būdus (žr. 3 pav.).

3 pav. Kaimo ir miesto mokinių laisvalaikio praleidimo būdų palyginimas (n=82 ir n=136).

Anketose taip pat atspindi, kiek laiko mokiniai skiria įvairaus pobūdžio veiklai. Prie kiekvieno pasirinkto varianto respondentai turėjo parašyti, kiek laiko jie skiria konkrečiam užsiėmimui. Žemiau pateiktoje 1 lentelėje pavaizduoti gauti rezultatai.

1 lentelė

Užsiėmimams skiriamas laikas

<i>Užsiėmimas</i>	<i>Kaime gyvenantys mokiniai (n=82)</i>	<i>Mieste gyvenantys mokiniai (n=136)</i>
ruošis pamokas	30 min. – 5h.	10min. – 4h.
lankai būrelį	30min. – 3h.	2h. – 5h.
lankai sporto mokyklą	1h. – 2h.	1,5h. – 4h.
žaidi kieme	30min. – 4h.	30min. – 6h.
žiūri televizorių	30min. – 7h.	15min. – 7h.
skaitai knygas	10min. – 4h.	30min. – 5h.
žaidi kompiuteriu	30min. – 7h.	30min. – 5h.
kita	2h. – 3h.	2h. – 5h.

Nors kaime gyvenantys vaikai rinkosi daugiau laisvalaikio praleidimo būdų, tačiau laikas, skirtas atitinkamiems užsiėmimams, kai kur yra trumpesnis. Kaip pavyzdį galime pateikti būrelių lankymą. Jau buvo minėta, jog 49 % kaime gyvenančių respondentų lanko būrelius, mieste tai sudaro 44 %. Tačiau mieste gyvenantys būreliams skiria 2-5 valandas. Tuo tarpu kaime vaikai praleidžia nuo

30min. iki 3 valandų. Nemažai laiko tiek miesto, tiek kaimo mokiniai praleidžia prie kompiuterio ar žiūrėdami televizorių (net iki 7 val.). Peršasi išvada, kad grįžę iš mokyklos vaikai sėda prie televizoriaus ir likusią dienos dalį praleidžia gana pasyviai. Tėvai nepakankamai stebi savo vaikų laisvalaikį. Jie kartais per daug būna užsiėmę verslo, darbo reikalais, daug laiko praleidžia komandiruotėse. Dalis tėvų, ypač kaimuose, yra nepakankamai išsilavinę ir apie vaikų laisvalaikį negalvoja. Vaikai elgiasi taip, kaip jiems patiems atrodo geriau.

Anketoje buvo pateiktas klausimas „*Su kuo dažniausiai leidi laisvalaikį?*“ Galima buvo rinktis „su tėvais, klasiokais, kiemo draugais“ arba pateikti savo variantus. Žemiau pateiktoje 2 lentelėje nurodomi mokinių pasirinkimai.

2 lentelė

Asmenys, su kuriais kaimo vaikai nori leisti laisvalaikį (n=82)

<i>Galimas variantas</i>	<i>Mergaičių, pasirinkusių šį variantą, skaičius (n=40)</i>	<i>%</i>	<i>Berniukų, pasirinkusių šį variantą, skaičius (n=42)</i>	<i>%</i>
Tėvai	20	50	18	42,8
Klasiokai	7	17,5	16	38
Kiemo draugai	20	50	19	45,2
Kiti variantai (krikšto tėvai, sesers ar brolio vaikai, geriausi draugai, seneliai)	6	15	5	11,9

Iš 2 lentelės matyti, jog kaimo mergaitės yra labiau linkusios laiką leisti su tėvais, kiemo draugais, seneliais, krikšto tėvais. Berniukai dažniau bendrauja su klasės draugais. Verta pastebėti, jog tiek mergaitės, tiek berniukai išskiria tokią kategoriją kaip „*geriausi draugai*“, kurių nepriskiria nei kiemo draugams, nei klasiokams. Vadinasi, vaikai neapsiriboja vien tik mokykla ar kiemu. Jie ieško bendraminčių draugų ir kitose aplinkose.

Miesto vaikai dažniausiai laiką praleidžia su kiemo draugais. Tai įtakoja skirtingo pobūdžio kiemas. Kaimuose paprastai žmonės gyvena nuosavuose namuose, blokiniai namai ar daugiaaukščiai nebūdingi. Taigi, kiekvienas vaikas, galima sakyti, turi savo kiemą. Mieste kiemas „bendras“. Ten susitinka visi vieno ar kelių namų vaikai, todėl ir bendravimas tampa glaudesnis. Vaikai yra priversti dalintis tuo, ką turi. Tačiau gauti duomenys rodo, kad kaime vaikai taip pat laiką leidžia su kiemo draugais, tik šiuo atveju „kiemo draugai“ įgyja šiek tiek platesnę prasmę.

Miesto vaikai pateikė daugiau variantų atitinkančių pasirinkimą „*kita*“. Mergaitės noriai laiką leidžia: „*su draugais*“, „*su tėvų draugų vaikais*“, „*su sesėmis ir broliais*“, „*su pussesere*“, „*su gerais draugais*“, „*viena, skaitau knygas*“, „*viena arba su šuniuku*“. Berniukai laiką leidžia „*su*

geriausiai draugais“, „su pusbroliu“, „su giminaičiais“, „su seneliais“. Čia taip pat išryškėja „geriausių draugų“ kategorija.

Gauti rezultatai pateikiami 3 lentelėje.

3 lentelė

Asmenys, su kuriais miesto vaikai nori leisti laisvalaikį (n=136)

<i>Galimas variantas</i>	<i>Mergaičių, pasirinkusių šį variantą, skaičius (n=80)</i>	<i>%</i>	<i>Berniukų, pasirinkusių šį variantą, skaičius (n=56)</i>	<i>%</i>
Tėvai	42	52,5	27	48,2
Klasiokai	20	25	17	30,3
Kiemo draugai	45	56,2	32	57,1
Kiti variantai	21	26,2	12	21,4

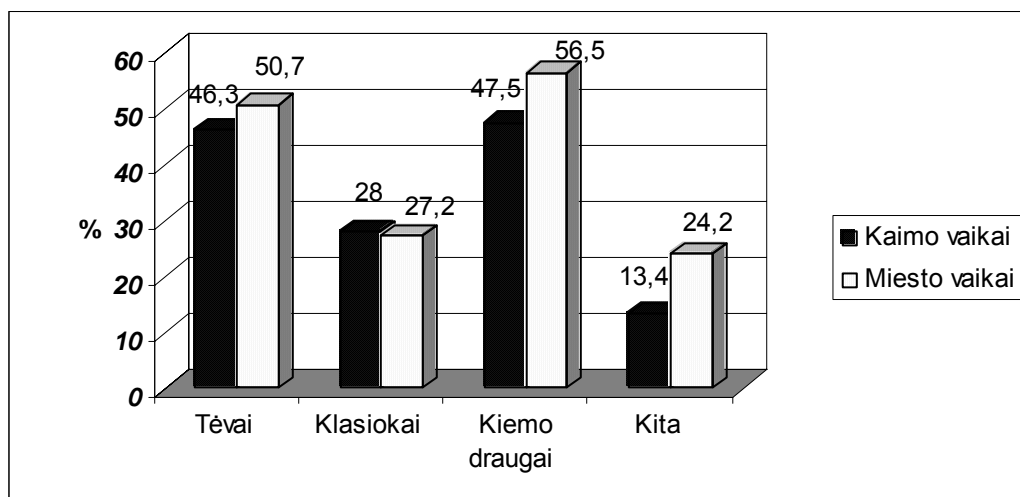
Aptarus miesto bei kaimo mergaičių ir berniukų duomenis, pateiksime bendras išvadas apie miesto ir kaimo vaikų pasirinkimus. Išsiaiškinsime, kuri kategorija tampa prioritetine. Susumuosime tiek mergaičių, tiek berniukų duomenis tam, kad išsiaiškintume skirtumus tarp kaimo ir miesto mokinių. Bendri rezultatai pateikiami paveiksle ir lentelėje.

4 lentelė

Asmenys, su kuriais vaikai noriai leidžia laisvalaikį (n=82, n=136)

<i>Galimi variantai</i>	<i>Kaimo vaikai</i>	<i>%</i>	<i>Miesto vaikai</i>	<i>%</i>
Tėvai	38	46,3	69	50,7
Klasiokai	23	28	37	27,2
Kiemo draugai	39	47,5	77	56,6
Kiti variantai	11	13,4	33	24,2

Vaizdžiai tai pateiksime 4 paveiksle.

4 pav. Asmenys, su kuriais dažniausiai vaikai leidžia laisvalaikį.

Galutiniai rezultatai rodo, jog miesto vaikų procentinė išraiška trejais atvejais viršija kaimo vaikų pasirinkimus. Miesto vaikai pirmenybę teikia kiemo draugams, po to laisvalaikio leidimui su tėvais, klasiokais, giminaičiais, seneliais ir pan. Kaimo vaikai, lyginant su miesto, daugiau laiko skiria klasiokams. Kaip matome, miesto rezultatai viršija kaimo. Peršasi išvada, jog kaimo vaikai turi mažiau laisvo laiko, kurį leistų su kitais asmenimis. Jie labiau užimti įvairiais namų ruošos darbais. Šį faktą pagrįs tolesnė darbo dalis.

Mokinių atliekamų namų ruošos darbų analizė

Išsiaiškinus, ką dažniausiai veikia mokiniai, buvo įdomu sužinoti, kokius namų ruošos darbus jie atlieka, t.y., kiek jų laisvalaikis naudingas tėvams, aplinkiniams, nes ankstesnė darbo dalis parodė, ką mokiniai mielai veikia, kas jiems teikia malonumą. Namų ruošos darbai nėra tokie patrauklūs, tačiau jų pagalba ugdomas savarankiškumas, pareigos, atsakomybės jausmas. Vaikai ima suvokti darbo reikšmę. Tai gali būti vadinama organizuota, tėvų planuojama veikla, kadangi retas mokinys pats imsis įvairių namų ruošos darbų.

5 lentelė

Miesto mokinių atliekami namų ruošos darbai (n=136)

<i>Mergaičių atliekami namų ruošos darbai (n=80)</i>	<i>Pasirinkimų skaičius (%)</i>	<i>Berniukų atliekami namų ruošos darbai (n=56)</i>	<i>Pasirinkimų skaičius (%)</i>
Plaunu indus	32 (40%)	Plaunu indus	14 (25%)
Tvarkau kambarius	32 (40%)	Tvarkau kambarius	14 (25%)
Išnešu šiukšles	11 (14%)	Valau dulkes	14 (25%)
Siurbiu	10 (13%)	Tvarkau savo kambarį	11 (20%)
Valau dulkes	10 (13%)	Siurbiu	8 (14%)
Įvairius	9 (11%)	Įvairius	7 (13%)
Plaunu grindis	6 (8%)	Tvarkau namus	7 (13%)
Padedu mamai	6 (8%)	Išnešu šiukšles	6 (11%)
Tvarkau savo kambarį	5 (6%)	Išvedu šunį	3 (5%)
Kartais gaminu valgi	3 (4%)	Įvairius	3 (5%)
Šluoju grindis	3 (4%)	Jokių darbų nedarau	3 (5%)
Kartais tvarkau namus	3 (4%)	Žolę pjaunu	3 (5%)
Prižiūriu gėles	2 (3%)	Šluoju	2 (4%)
Išvedu šunį	2 (3%)	Einu į parduotuvę	2 (4%)
Daug darbų darau	2 (3%)	Gaminu valgyti	(2%)
Tvarkau virtuvę	(1.2%)	Prižiūriu brolių	(2%)
Renku šiukšles lauke	(1.2%)	Valau gyvūnėlių narvelius	(2%)
Šluoju laiptus	(1.2%)		
Parvedu sesę iš darželio	(1.2%)		
Verdu šuniui ėsti	(1.2%)		
Padedu tvarkytis namuose arba kieme	(1.2%)		
Tvarkau namus	(1.2%)		
Prižiūriu pusseserę	(1.2%)		

Tvarkausi stalčius	(1.2%)		
Neatlieku	(1.2%)		

Kaip rodo 5 lentelėje pateikti duomenys, miesto mergaitės atlieka 25 įvairius namų ruošos darbus, o berniukai – 17. Tiek mergaitės, tiek berniukai dažniausiai plauna indus ir tvarko kambarius. Mergaitės daugiau išneša šiukšles, berniukai – tvarko savo kambarį ir valo dulkes. Kitos pozicijos nėra tokios dažnos, tai pavieniai atvejai. Viena mergaitė pateikė atsakymą, jog neatlieka jokių darbų. Taip pat atsakė ir 3 berniukai.

6 lentelė

Kaimo mokinių atliekami namų ruošos darbai (n=82)

<i>Mergaičių atliekami namų ruošos darbai (n=40)</i>	<i>Pasirinkimų skaičius(%)</i>	<i>Berniukų atliekami namų ruošos darbai (n=42)</i>	<i>Pasirinkimų skaičius(%)</i>
Tvarkau kambarius	21 (53%)	Nešu malkas	17 (40%)
Nešu malkas	19 (48%)	Įvairius	8 (19%)
Plaunu indus	15 (38%)	Tvarkau kambarius	5 (12%)
Tvarkau savo kambarį	6 (15%)	Padedu mamai	3 (7%)
Tvarkau namus	6 (15%)	Padedu gyvulius pašerti	3 (7%)
Plaunu grindis	4 (10%)	Plaunu indus	3 (7%)
Darau valgyti	4 (10%)	Padedu tėvams	3 (7%)
Įvairius	3 (8%)	Tvarkau savo kambarį	2 (5%)
Padedu mamai	2 (5%)	Tvarkau namus	(2%)
Apšeriu gyvulius (melžiu karves)	2 (5%)	Jokių darbų neatlieku	(2%)
Šeriu šunį	(3%)	Padedu malkas sunešti	(2%)
Laistau gėles	(3%)	Gaminu valgyti	(2%)
Pakloju lovas	(3%)	Kasu bulves	(2%)
Bulves skutu	(3%)	Atnešu vandens	(2%)
Tvarkau drabužius	(3%)	Šeriu karvę	(2%)
Šluoju virtuvę	(3%)	Šieno prinešu	(2%)
Brolį prižiūriu	(3%)	Padedu kirsti mišką	(2%)

Kaimo vaikų atliekami darbai šiek tiek skiriasi. Dažniausiai pasitaikantys variantai – tvarkau kambarius, nešu malkas ir plaunu indus. Kiti atvejai nėra tokie dažni, tačiau ir berniukų, ir mergaičių atliekami darbai yra panašūs. Mergaitės atlieka 17 įvairių namų ruošos darbų, berniukai taip pat. Vienas berniukas parašė, jog visai neatlieka jokių darbų.

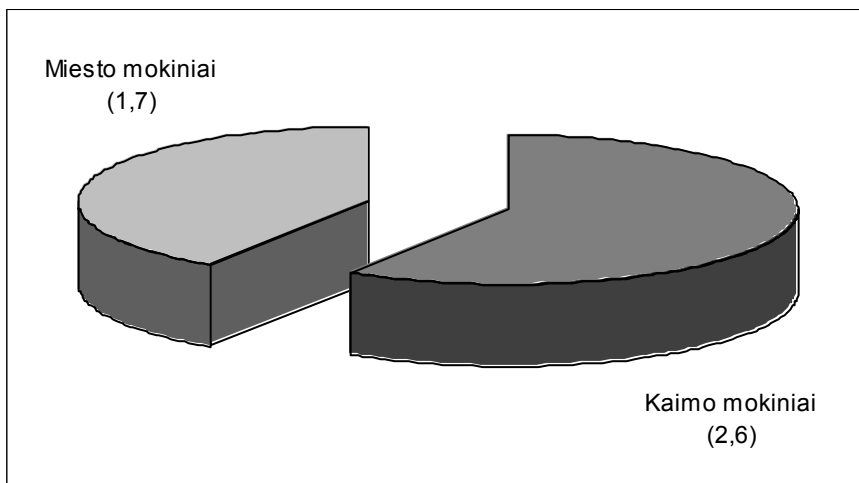
Sutampantys variantai, kuriuos pateikė mergaitės: tvarkau kambarius, plaunu indus, tvarkau savo kambarį, tvarkau namus, plaunu grindis, darau valgyti, padedu mamai, prižiūriu gėles, prižiūriu brolių/sesę, šluoju.

Nesutampantys variantai, nešu malkas, šeriu gyvulius, melžiu karves, kloju lovas, skutu bulves, aptinkami tarp kaime gyvenančių mergaičių. Miesto mergaitės teigia, jog išneša šiukšles, siurbia, išveda šunį, valo dulkes ir pan.

Berniukų sutampantys variantai: tvarkau kambarius, plaunu indus, tvarkau savo kambarį, tvarkau namus, gaminu valgyti. Kiti variantai nesutampa. Tai įtakoja skirtingos gyvenimo sąlygos. Mieste gyvenantys berniukai neneša malkų, šieno. Jiems nereikia šerti gyvulius, kirsti mišką, atnešti vandens. Miesto mergaitės taip pat nemelžia karvių, neneša malkų ir pan.

Susumavus visus rezultatus, žemiau yra pateikiamas 5 paveikslas, iliustruojantis namų ruošos darbų atlikimą. Kadangi miesto vaikų skaičius didesnis negu kaimo, buvo apskaičiuota, kiek vidutiniškai namų ruošos darbų atlieka kiekvienas vaikas. Paaikškėjo, jog kaimo vaikai vidutiniškai atlieka 2,6 darbo, o miesto – 1,7. Kaimo vaikai atlieka daugiau namų ruošos darbų. Jų laisvalaikis tampa labiau organizuotu, kurį įtakoja tėvų nurodymai ir pavedimai. Tą sąlygoja kitokia aplinka. Iš vienos pusės gali pasirodyti, jog vaikui lieka mažiau laiko maloniai veiklai. Iš kitos pusės, yra ugdomas darbštumas, atsakomybės jausmas, pareigos supratimas. Vaikai pradeda suprasti, jog jie privalo atlikti tam tikrus darbus, nes tėvai jais pasitiki. Be to, kai kuriais atvejais vaikas netgi jaučia esąs naudingas, reikalingas ir galintis padėti. Ugdomas pilnavertiškumo pojūtis.

Tačiau gali kilti prieštaravimų aukščiau paminėtiems teiginiams. Nepaisant pozityvių jausmų formavimo, miesto vaikai turi daugiau galimybių saviraiškai, o kaimo mokiniai tam neturi nei pakankamai laiko, nei gerų sąlygų. Šiuo požiūriu pastarieji lieka nuskriausti.

5 pav. Miesto ir kaimo mokinių atliekamų darbų santykis.

Žaidimai, kuriuos mėgsta žaisti vaikai.

5 – 7 klasių mokiniai dalį savo laisvalaikio skiria įvairiems žaidimams – tiek judriems, tiek ir pasyviems. Todėl mokiniai turėjo nurodyti, kokius žaidimus jie mėgsta. Šioje dalyje stengtasi išskirti žaidimus, kuriuos žaidžia berniukai, o kuriuos mergaitės, kiek gyvenamoji aplinka gali įtakoti vaikų pasirinkimą. Į mokinių amžių nebuvo atsižvelgta, nes šio amžiaus tarpsnio mokinių laisvalaikio poreikiai panašūs. Pirmiausiai pateikiami miesto vaikų atsakymai, po to – kaimo. Galiausiai gauti

duomenys yra palyginami norint išskirti miesto bei kaimo mokinių pateiktų variantų panašumus ir skirtumus. Žemiau pateiktoje 7 lentelėje matome, kokius variantus pateikė miesto moksleiviai.

7 lentelė

Žaidimai, kuriuos mėgsta žaisti miesto vaikai (n=136)

<i>Mergaitės (n=80)</i>	<i>Mok. Sk.</i>	<i>%</i>	<i>Berniukai (n=56)</i>	<i>Mok. Sk.</i>	<i>%</i>
1. Kompiuteriniai MIRC'as	20	25 %	1. Kompiuteriniai žaidimai Counter strike GTA Vice City	21	38 %
2. Krepšinis	15	19 %	2. Krepšinis	21	38 %
3. Futbolas	9	11 %	3. Futbolas	9	16 %
4. „Monopolis“	8	10 %	4. Slėpynės	7	13 %
5. Slėpynės	7	9 %	5. Gaudynės	5	9 %
6. Nemėgsta žaisti	6	8 %	6. Gaudynės ežere	2	4 %
7. Kvadratas	5	6 %	7. Kvadratas	2	4 %
8. Stalo žaidimai	5	6 %	8. „Monopolis“	2	4 %
9. Gaudynės	4	5 %	9. Šachmatai	2	4 %
10. Kortomis	3	4 %	10. Šaškės	1	2 %
11. Judrieji žaidimai	3	4 %	11. „Žuvys ir tinklas“	1	2 %
12. Tinklinis	2	3 %	12. Judrieji žaidimai	1	2 %
13. „Dvidešimt vienas“	2	3 %	13. Tenisas	1	2 %
14. Rankinis	1	1 %	14. Regbis	1	2 %
15. „Šansas“	1	1 %			
16. Lauko tenisas	1	1 %			
17. „Baronka“	1	1 %			
18. „Šuniukas“	1	1 %			
19. Kauliukai	1	1 %			
20. Suptis sūpuoklėse	1	1 %			
21. Beisbolas	1	1 %			
22. „Bingo“	1	1 %			
23. Šachmatai	1	1 %			
24. Žolės riedulys	1	1 %			
25. Galvosūkių	1	1 %			

Kaip matome, žaidimų pasirinkimas gana platus – mergaitės pateikė 25 pozicijas, berniukai – 14. Populiariausiųjų tarpe yra kompiuteriniai žaidimai, krepšinis, futbolas, slėpynės. 25 % visų apklaustų mergaičių ir net 38 % berniukų pasirenko kompiuterinius žaidimus. Tai rodo, kad vaikai didelę laiko dalį praleidžia gana pasyviai, sėdėdami prie kompiuterių, o tėvai ne visada tinkamai organizuoja savo atžalų laisvalaikį. Vaikai patys sprendžia, ką ir kiek laiko jie veiks. Sėdėdami prie kompiuterio mokiniai nesukelia papildomų rūpesčių tėvams. Tačiau kartais, kai vaikai didelę laiko dalį praleidžia interneto svetainėse, tėvams tai kelia rūpestį. Šitoks tėvų bei vaikų elgesys neskatina savikontrolės bei atsakingo požiūrio į savo laisvo laiko tinkamą paskirstymą.

Kaip jau buvo minėta, mergaitės pateikė daugiau žaidimų nei berniukai. Šiuo požiūriu pastarieji nėra tokie kūrybingi. Pateiktuose respondenčių atsakymuose galima išvelgti kūrybiškumo elementų, nes kai kurie žaidimai pakankamai originalūs: „Šuniukas“, „Baronka“, „Šansas“, „Dvidešimt vienas“, „Bingo“. Berniukai pateikė įprastesnius žaidimus, išskyrus „Žuvys ir tinklas“. Atlikus skaičiavimus, paaiškėjo, kad vidutiniškai kiekvienam berniukui tenka 1.4 žaidimo, o kiekvienai mergaitei – 1.2. Taigi, nors mergaitės turi didesnę pasirinkimą, vis tik berniukai žaidžia daugiau.

Aptarę miesto vaikų žaidimų pasirinkimus, pereisime prie kaimo mokinių. Kaip jau buvo minėta, kaimo vaikai ne visada turi tinkamas sąlygas bei galimybes turiningai leisti laisvalaikį. Žemiau pateiktoje lentelėje pateikti žaidimai, kuriuos žaidžia kaimo mokiniai. Iš pirmo žvilgsnio galima pastebėti, jog žaidimų pasirinkimas nėra toks gausus kaip miesto vaikų.

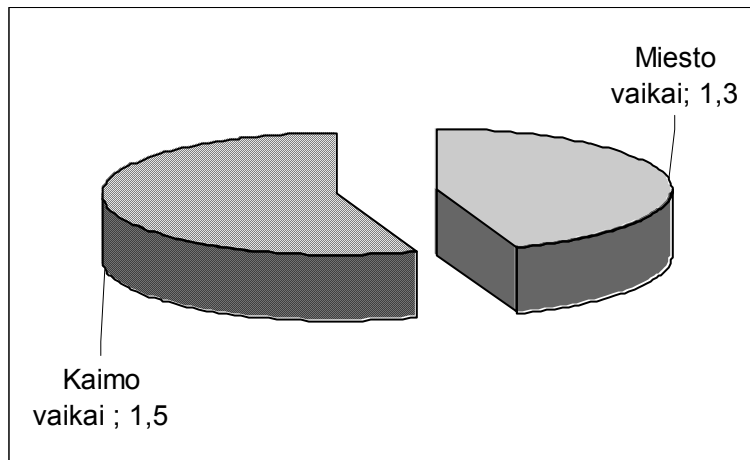
8 lentelė

Žaidimai, kuriuos žaidžia kaimo vaikai (n=82)

<i>Mergaitės (n=40)</i>	<i>Mok. Sk.</i>	<i>%</i>	<i>Berniukai (n=42)</i>	<i>Mok. Sk.</i>	<i>%</i>
1. Kvadratas	10	25 %	1. Kompiuteriniai žaidimai	17	40 %
2. Slėpynės	8	20 %	2. Krepšinis	10	24 %
3. Krepšinis	8	20 %	3. Judriuosius žaidimus	8	19 %
4. Kompiuteriniai	7	18 %	4. Gaudynės	5	12 %
5. Gaudynės	7	18 %	5. Kvadratas	5	12 %
6. Judriuosius žaidimus	5	13 %	6. Futbolas	2	5 %
7. „Monopolis“	3	8 %	7. Stalo tenisas	1	2 %
8. Kortomis	2	5 %	8. Galvosūkius	1	2 %
9. „Akla višta“	2	5 %	9. Tinklinis	1	2 %
10. „Voratinklis“	2	5 %	10. Sniego karas	1	2 %
11. Futbolas	2	5 %	11. Slėpynės	1	2 %
12. „Broleli gelbėk“	2	5 %	12. Šaškės	1	2 %
13. Tinklinis	2	5 %	13. Meistravimas	1	2 %
14. Rankinis	1	3 %	14. Nemėgstu	1	2 %
15. Tenisas	1	3 %			
16. Sniego karas	1	3 %			
17. „Vilkas“	1	3 %			

Kaime gyvenančios mergaitės pateikė 17 įvairių žaidimų, o berniukai tik 13. Vienas berniukas nurodė, jog nemėgsta jokių žaidimų. Mergaitės labiausiai mėgsta žaisti kvadrata, slėpynes ir krepšinį. Ketvirtoje vietoje lieka kompiuteriniai žaidimai. Po to pateikiami: gaudynės, judrieji žaidimai, „Monopolis“, „Akla višta“, futbolas ir kt. Tokie žaidimai kaip rankinis, tenisas pasirenkami tik pavieniais atvejais.

Berniukai labiausiai mėgsta kompiuterinius žaidimus. Tai sudaro net 40 % visų respondentų. 24% apklausoje dalyvavusių mokinių rinkosi krepšinį, 19% - judriuosius žaidimus. 12 % pasirinko gaudynes ir kvadratą. Kiti variantai – stalo tenisas, galvosūkių, tinklinis, sniego karas, slėpynės, šaškės – nurodomi tik po vieną kartą. Gauti rezultatai parodė, jog vienai mergaitei vidutiniškai tenka 1.6 žaidimo, o kiekvienam berniukui – 1.3. Šiuo atveju kaimo mergaitės žaidžia daugiau negu berniukai. Mieste gyvenančių apklaustųjų rezultatas buvo priešingas. Galutinis skaičiavimas parodė, kad kaimo vaikai daugiau laiko praleidžia žaisdami. Kad ir kaip bebūtų keista, tačiau kaime gyvenantys respondentai ne tik daugiau namų ruošos darbų atlieka, bet ir pakankamai laiko skiria žaidimams.

6 pav. Miesto ir kaimo mokinių žaidimų santykis.

Kadangi mūsų vienas iš uždavinių palyginti kaimo ir miesto vaikų atsakymus, tai visi duomenys yra suvesti į bendrą lentelę, kurioje išryškėja miesto ir kaimo mokinių pasirinkimai. Pateikiamas vaikų skaičius ir procentinė pasirinkimų dalis. Populiariausių žaidimų penketuką sudaro: kompiuteriniai žaidimai, krepšinis, slėpynės, futbolas ir kvadratas. Nieko keisto, jog dabartiniame naujų technologijų ir nuolat besikeičiančiame amžiuje vaikų dėmesį traukia kompiuterinės naujovės, įvairūs žaidimai, kurie ne visada lavina vaizduotę ar ugdo kūrybiškumą. Tiek miesto, tiek kaimo mokiniai domisi įvairiomis kompiuterinėmis naujovėmis. Tam sąlygas sudaro geresnis mokyklų aprūpinimas kompiuteriais. Kaimo mokiniai taip pat turi pakankamai galimybių naudotis internetu mokyklos kompiuterinėse klasėse, skaityklose, bendrauti elektroniniu paštu. Be to vaikai tampa pasyvesni, mažai laiko praleidžia gryname ore, judėdami ar sportuodami. Tačiau lygindami pamatome, jog kaimo mokiniai vis tik daugiau juda. Jie dažniau žaidžia kvadratą, gaudynes, judriuosius žaidimus. Be to, šie žaidimai nereikalauja specialios įrangos. Tuo tarpu krepšiniui, futbolui reikia aikštelių, o kaime nedažnai rasime tinkamai įrengtas aikšteles.

Kiti žaidimai taip pat yra pasirenkami pagal aplinkybes. Kartais mieste daug pavojingiau bėgioti, nes tuoj galima patekti į gatvę, eismas taip pat mieste didesnis. Kaime situacija šiek tiek geresnė, yra daugiau žalių plotų, kuriuose vaikai gali žaisti, nesibaimindami mašinų.

9 lentelė

Bendras pasirinktų žaidimų skaičius (n=218)

<i>Žaidimo pavadinimas</i>	<i>Miesto mokinių pasirinkimų sk.(n=136)</i>	<i>%</i>	<i>Kaimo mokinių pasirinkimų sk.(n=82)</i>	<i>%</i>	<i>Bendras pasirinkimų sk.(n=218)</i>
1. Kompiuteriniai žaidimai	41	30,1%	24	29,2%	65
2. Krepšinis	36	26,4%	18	21,9%	54
3. Slėpynės	14	10,2%	9	10,9%	23
4. Futbolas	18	13,2%	4	4,8%	22
5. Kvadratas	7	5,1%	15	18,2%	22
6. Gaudynės	9	6,6%	12	14,6%	21
7. Judrieji žaidimai	4	2,9%	13	15,8%	17
8. „Monopolis“	10	7,3%	3	3,6%	13
9. Kortomis	3	2,2%	2	2,4%	5
10. Stalo žaidimai	5	3,6%	-	-	5
11. Tinklinis	2	1,4%	3	3,6%	5
12. Tenisas	2	1,4%	2	2,4%	4
13. Šachmatai	3	2,2%	-	-	3
14. Galvosūkliai	1	0,7%	1	1,2%	2
15. Gaudynės ežere	2	1,4%	-	-	2
16. Šaškės	1	0,7%	1	1,2%	2
17. „Akla višta“	-	-	2	2,4%	2
18. „Voratinklis“	-	-	2	2,4%	2
19. „Broleli, gelbėk“	-	-	2	2,4%	2
20. Sniego karas	-	-	2	2,4%	2
21. „Dvidešimt vienas“	2	1,4%	-	-	2
22. Rankinis	1	0,7%	1	1,2%	2
23. „Šansas“	1	0,7%	-	-	1
24. „Baronka“	1	0,7%	-	-	1
25. „Šuniukas“	1	0,7%	-	-	1
26. Kauliukai	1	0,7%	-	-	1
27. Suptis sūpuoklėse	1	0,7%	-	-	1
28. Beisbolas	1	0,7%	-	-	1
29. „Bingo“	1	0,7%	-	-	1
30. Žolės riedulys	1	0,7%	-	-	1
31. „Žuvis ir tinklas“	1	0,7%	-	-	1
32. Regbis	1	0,7%	-	-	1
33. „Vilkas“	-	-	1	1,2%	1
34. Meistravimas	-	-	1	1,2%	1
35. Nemėgsta	6	4,4%	1	1,2%	7

Apibendrinami 9 lentelėje pateiktus atsakymus, galime teigti, jog žaidimai yra pakankamai svarbūs šio amžiaus mokiniams. Jie užima nemažą dalį laisvalaikio. Tačiau būtų klaidinga teigti, jog žaidimai daro tik pozityvią įtaką. Kaip parodė apklausa, pirmaujančias pozicijas užima kompiuteriniai žaidimai. Tai gana pasyvus laisvalaikio leidimas, kuris dažniausiai daro neigiamą įtaką mokinių sveikatai.

Vietos, kuriose mokiniai mėgsta lankytis.

Šiuo klausimu stengiasi išsiaiškinti, kur mokiniai mėgsta lankytis laisvu laiku. Buvo pateikti tokie variantai: diskotekose, vakarėliuose, koncertuose, kine. Jie pasirinkti todėl, kad susiję su visuomeniniais, platesnio masto renginiais, kuriuos dažniausiai organizuoja ne patys mokiniai, o atsakingi asmenys. Įvairūs gimtadienio šventimai, vardadieniai, be abejo, vaikams sukelia daug malonių jausmų, juose dalyvauja bendraamžiai, klasės, kiemo draugai. Mokiniai patys susikuria sau pramogą, šventę. Aukščiau paminėti renginiai ne visada nepriklauso nuo vaikų norų ar pomėgių. Jie yra organizuojami platesnio rato publikai, todėl kai kada gali vaikams nepatikti. Šiuo klausimu svarbiausia buvo išsiaiškinti ar mokiniai mėgsta tokio pobūdžio renginius. Jei mokinių netenkino duoti pasirinkimai, jie galėjo pateikti savo variantus. Atlikus duomenų analizę, paaiškėjo, kad miesto mokiniai be diskotekų, vakarėlių ir pan. mėgsta eiti pas draugus, į bibliotekas, parduotuves, knygynus arba į krepšinio varžybas, važiuoti pas senelius į kaimą, eiti su draugais pasivaikščioti po miestą ar parką, išvažiuoti į gamtą, eiti į svečius. Kaimo mokiniai pirmenybę teikia viešnagėms pas senelius, giminaičius ar draugus, važiavimui į miestą, didelį prekybos ir pramogų centrą. Kai kurie mieliau laiką leistų kompiuterių klasėse ar namie skaitydami knygas, žiūrėdami televizorių. Taigi vaikai pateikė konkrečius, realius variantus, atspindinčius jų laisvalaikio leidimą. Nebuvo nei vieno respondento, kuris mėgtų lankytis dramos teatruose, muziejuose, parodose ir kituose kultūrinio pobūdžio vietose. Taigi, galime daryti išvadą, jog 5-7 klasių mokiniai neteikia didelės reikšmės kultūriniam, dvasiniam tobulėjimui, akiračio plėtrai. Mokiniams tai dar nėra svarbu.

10 lentelė

Vietos, kuriose mėgsta lankytis mokiniai (n=218)

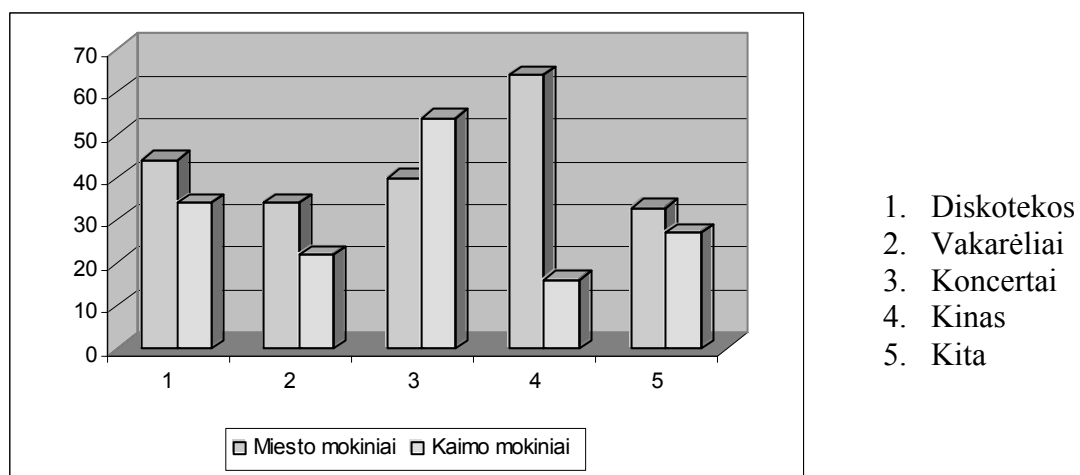
<i>Renginio pavadinimas</i>	<i>Miesto mergaitės</i>	<i>Miesto berniukai</i>	<i>Kaimo mergaitės</i>	<i>Kaimo berniukai</i>
Diskotekos	42 (52,5 %)	18 (32,1 %)	15 (37,5 %)	13 (30,9 %)
Vakarėliai	31 (38,7 %)	15 (26,7 %)	8 (20 %)	10 (23,8 %)
Koncertai	39 (48,7 %)	16 (28,5 %)	29 (72,5 %)	15 (35,7 %)
Kinas	47 (58,7 %)	40 (71,4 %)	3 (7,5 %)	10 (23,8 %)
Kita	28 (35 %)	17 (30,3 %)	10 (25 %)	12 (28,5 %)

Kaip matome 10 lentelėje mokinių atsakymai skiriasi. Miesto mokiniai pirmenybę teikia kinui. Kaimo vaikai to padaryti negali, nes daugumoje kaimų kino teatrų nėra, todėl vaikai neturi galimybių į juos vaikščioti. Ta nedidelė dalis mokinių gali būti lankęsi kino teatruose

svečiuodamiesi pas giminaičius, tėvų draugus ar pan. Kaime kinas nėra dažniausiai propaguojama pramoga, todėl mokiniams artimesni koncertai. Dažniausiai įvairūs koncertai vyksta mokyklose, kur bilietų kainos yra prieinamos daugumai vaikų. Antroje vietoje yra diskotekos, kurios dažniausiai vyksta mokyklose įvairių progų metu. 5 – 7 klasių moksleiviams diskotekos dažniausiai baigiasi iki 7 val. vakaro. Vakarėlius organizuoja patys mokiniai (įvairūs proginiai žiburėliai, gimtadieniai) arba vyresnieji (naujametinis karnavalas, kitos kalendorinės šventės). Be to, kaimuose yra pakankamai didelis nedarbas, vaikai nėra lepinami maloniomis staigmenomis, jų poreikiai yra mažesni. Mieste galimybių turiniam laisvalaikio leidimui daugiau, todėl ir vaikų poreikiai auga.

Aptarę gautus rezultatus, matome, jog aplinka įtakoja vaikų laisvalaikio leidimą. Kai kuriais atvejais kaimo vaikai neturi tinkamų sąlygų įdomiam ir turiningam laisvalaikiui. Kartais kaime reikia patiems susikurti pramogą, tuo tarpu miesto vaikai beveik kiekvieną savaitgalį gali praleisti linksmai ir įdomiai. Miesto vaikams apsilankymas prekybos ir pramogų centre tampa kasdienybe, o kaimo vaikai tai traktuoja kaip malonią pramogą.

Diskotekos taip pat diskotekoms nelygu. Kaime jos dažniausiai vyksta mokyklos salėje, kartais kultūros namuose (jei tokie yra). Miestuose vaikai gali nueiti į klubus, kuriuose yra jiems specialiai organizuojamos popietės. Kaime labai retai vaikai eina pasivaikščioti su tėvais, nes pastarieji per daug užimti ūkio reikalais. Apskritai pasivaikščiojimai nebūdingi kaimo žmonėms. Miesto vaikai turi galimybę daugiau pabūti su tėvais, nueiti į kavinę ar šiaip pasivaikščioti, vasarą nuvažiuoti prie ežero ar upės, o žiemą – slidinėti. Mokinių laisvalaikio praleidimo būdų palyginimas pateikiamas 7 paveiksle.

7 pav. Miesto ir kaimo mokinių laisvalaikio praleidimo vietų palyginimas.

Mokinių atostogų praleidimo būdai.

Atostogos – tai laikotarpis, kai mokiniai neina į mokyklą, ilsisi ir turi daug laisvo laiko. Šiuo metu nei mokytojai, nei papildomo ugdymo įstaigos neorganizuoja vaikų laisvalaikio. Mokiniai patys

ar su tėvų pagalba leidžia atostogas. Kai kada jos turiningos, kartais monotoniškos ir nuobodžios. Įdomumas labiausiai priklauso nuo pačių vaikų. Jei vaikas nerodo jokio entuziazmo, tai ir tėvų pagalba bei pastangos bus bergždžios. Geriausi rezultatai pasiekiami abipusio bendradarbiavimo metu. Tėvai pateikia savo idėjas, vaikai – savo ir randamas tam tikras kompromisas. Tokiais atvejais vieni kitus papildo. Vienkryptis bendravimas ne visada duos tinkamą rezultatą. Klaidingai elgiasi tėvai viską organizuodami vieni ir vaikams pateikdami galutinį variantą. Dažniausiai vaikai nebeturi kito pasirinkimo, jie sutinka. Tėvai turėtų leisti patiems vaikams priimti sprendimus. Aišku, jie turėtų stebėti ir patarti atžaloms, bet neprimesti savo nuomonės.

Anketose mokiniai turėjo atsakyti į atviro tipo klausimą „*Kur ir su kuo dažniausiai praleidi savo atostogas?*“ Pirmiausia pateiksime ir aptarsime miesto berniukų ir mergaičių atsakymus, po to – kaimo. Galiausiai, gautus duomenis palyginsime ir išsiaiškinsime kaip skiriasi miesto ir kaimo mokinių atostogos, ar sutampa jų praleidimo būdai. Miesto mergaitės pateikė 26 variantus, berniukai – 22 variantus, kaime gyvenančios mergaitės – 17, berniukai – 20 variantų (žr. 11 lentelę).

11 lentelė

Vietos ir asmenys, su kuriais miesto mokiniai leidžia laisvalaikį (n=136)

<i>Miesto mergaičių pasirinkimai (n=80)</i>	<i>Pasirinkimų skaičius (%)</i>	<i>Miesto berniukų pasirinkimai (n=56)</i>	<i>Pasirinkimų skaičius (%)</i>
Su tėvais	40 (50 %)	Su tėvais	29 (51,7 %)
Su draugais	34 (42,5 %)	Su draugais	24 (42,8 %)
Kaime	12 (15 %)	Kaime su pusbroliu/pussesere	10 (17,8 %)
Su močiute	8 (10 %)	Kieme	7 (12,5 %)
Su giminaičiais	6 (7,5 %)	Pas senelius	4 (7,1 %)
Palangoje	5 (6,2 %)	Namuose	4 (7,1 %)
Namie	5 (6,2 %)	Stovykloje	2 (3,5 %)
Viena	5 (6,2 %)	Su sese	2 (3,5 %)
Pas pusseserę/pusbrolių	4 (5 %)	Prie jūros	2 (3,5 %)
Kieme	4 (5 %)	Sėdžiu prie kompiuterio	2 (3,5 %)
Įvairiai	4 (5 %)	Pas močiutę	2 (3,5 %)
Kitose šalyse	4 (5 %)	Pas gimines	2 (3,5 %)
Prie ežero	4 (5 %)	Sode	1 (1,7 %)
Kitame mieste	3 (3,7 %)	Su draugais plaukiame plaustais	1 (1,7 %)
Prie jūros	3 (3,7 %)	Vienas	1 (1,7 %)
Pas senelius	3 (3,7 %)	Prie ežero	1 (1,7 %)
Su sesėmis/broliais	2 (2,5 %)	Gamtoje	1 (1,7 %)
Sode	2 (2,5 %)	Lipdau iš plastilino	1 (1,7 %)
Iškylose	1 (1,2 %)	Pas krikšto tėvus	1 (1,7 %)
Su mamyte ir kaimyne	1 (1,2 %)	Su savo drauge	1 (1,7 %)
Stovykloje	1 (1,2 %)	Užsienyje	1 (1,7 %)
Su komanda	1 (1,2 %)	Su tėčiu	1 (1,7 %)
Su puikia draugų kompanija	1 (1,2 %)		
Nidoje	1 (1,2 %)		

Su klasioko	1 (1,2 %)		
Gamtoje	1 (1,2 %)		

Pastaba: Vaikai rinkosi po kelis atsakymo variantus.

Iš 11 lentelės matyti, jog miesto vaikai (tiek berniukai, tiek mergaitės) daugiausia atostogas leidžia su tėvais. Tai sudaro didžiausią visų pasirinkimų dalį (mergaičių 50%, berniukų net 51,7%). Antroje vietoje respondentai pasirinko draugus (mergaičių 42,5%, berniukų 42,8%). Trečioje vietoje – kaimas. Kadangi respondentai – miesto vaikai, tai natūralu kad dalį savo atostogų jie praleidžia kaime pas senelius ar kitus giminaičius. Mergaitės išskyrė „kaime“ ir „pas pusbrolius/pusseseres“, tuo tarpu berniukai tai pateikė kaip vieną variantą „kaime pas pusseserę/pusbroli“ . 12,5% berniukų atostogas praleidžia kieme. 10 % visų miesto mergaičių atostogas leidžia su močiutėmis, o 3,7% - pas senelius. Miesto berniukai taip pat išskyrė 2 variantus „pas senelius“ (7,1%) ir „pas močiutę“ (3,5%). Mergaičių dažnesni variantai: „su giminaičiais“, „Palangoje“, „namie“, „kieme“, „kitose šalyse“, „viena leidžiu atostogas“, „prie ežero“. Rečiau pasitaikantys ar pavieniai atvejai, kuriuos pateikė respondentės: „gamtoje“, „su klasioko“, „Nidoje“, „iškylose“, „sode“, „su komanda“, „su mamyte ir kaimyne“ ir kt. Berniukai taip pat pateikė nemažai pavienių variantų: „su tėčiu“, „užsienyje“, „su savo drauge“, „pas krikšto tėvus“, „su draugais plaukiame plaustais“ ir kt. Buvo pateikti keli gana netikėti variantai: „namie lipdau iš plastilino“, „sėdžiu prie kompiuterio“. Tai parodo, kad net ir per atostogas vaikai neatsitraukia nuo kompiuterio.

Peržiūrėjus atsakymus, kai kuriais atvejais galima spręsti apie vaiko šeimą, santykius su tėvais. Kaip jau buvo minėta, didesnė dalis vaikų atostogas praleidžia su tėvais, tačiau keletą kartų buvo nurodyta „su mamyte“, „su tėčiu“. Vadinasi, šie vaikai gyvena su vienu iš tėvų arba su vienu iš jų santykinai ypač geri.

12 lentelė

Vieta ir asmenys, su kuriais kaimo mokiniai leidžia laisvalaikį (n=82)

<i>Kaimo mergaičių pasirinkimai (n=40)</i>	<i>Pasirinkimų skaičius (%)</i>	<i>Kaimo berniukų pasirinkimai(n=42)</i>	<i>Pasirinkimų skaičius (%)</i>
Su tėvais	12 (30 %)	Su draugais	16 (38 %)
Su draugais	12 (30 %)	Su tėvais	14 (33,3 %)
Namie	10 (25 %)	Namie	10 (23,8 %)
Pas pusseserę	7 (17,5 %)	Su pusbroliais/pusseserėmis	6 (14,2 %)
Su močiute	5 (12,5 %)	Pas gimines	3 (7,1 %)
Pas tetą	5 (12,5 %)	Pas močiutę	3 (7,1 %)
Su sese	3 (7,5 %)	Pas tėtį	3 (7,1 %)
Prie upės Jūros	3 (7,5 %)	Pas krikšto tėvus	1 (2,3 %)
Pas gimines	3 (7,5 %)	Prie upės Jūros	1 (2,3 %)
Pas senelius	2 (5 %)	Štanginėje	1 (2,3 %)
Su broliu	2 (5 %)	Su brolio draugais	1 (2,3 %)

Prie jūros	2 (5 %)	Su klasiokais	1 (2,3 %)
Pas sesę (su jos vaikais)	2 (5 %)	Pas tetą	1 (2,3 %)
Kitame mieste	1 (2,5 %)	Prie ežero	1 (2,3 %)
Su kaimyne	1 (2,5 %)	Stovyklauju su šauliais	1 (2,3 %)
Su mamyte	1 (2,5 %)	Su pussesere	1 (2,3 %)
Stovykloje	1 (2,5 %)	Su sese	1 (2,3 %)
		Su broliu	1 (2,3 %)
		Kaime	1 (2,3 %)
		Prie jūros	1 (2,3 %)

Suskaičiavus respondentų pateiktus atsakymus, paaiškėjo, kad kaimo berniukai atostogas dažniausiai leidžia su draugais. Mergaitės – su draugais ir tėvais. Taigi, miesto ir kaimo vaikų atsakymai skiriasi. Šį skirtumą galima paaiškinti aplinkos įtaka – kaime tėvai atostogų metu (ypač vasaros) būna užsiėmę ūkio darbais, vaikai dažnai patys rūpinasi savo laisvalaikiu ir jo organizavimu. Nemaža dalis respondentų atostogas praleidžia namie, su broliais, seserimis. Nedaug vaikų išvyksta į stovyklas, į kitus miestus. Nei vienas respondentas nepaminėjo kitų šalių. Taigi, pateikti atsakymai rodo, jog kaimo vaikai per atostogas į užsienį nevyksta. Tam, tikriausiai nėra pakankamai lėšų ir galimybių. Kaip ir miesto vaikų, taip ir kaimo, kai kuriuose atsakymuose atsispindi šeimyninis statusas. Vaikai atostogas leidžia „su mamyte“, „pas tėtį“. Vertėtų dėmesį atkreipti į atsakymų semantiką. Pirmu atveju mergaitė gyvena su mama ir su ja leidžia atostogas, o antru – berniukas pats važiuoja pas tėtį. Galime daryti išvadą, jog tėvai negyvena kartu.

Pateiktoje *bendroje* pasirinkimų lentelėje akivaizdu, jog vaikų atostogos dažnai leidžiamos su tėvais. Antroje vietoje – draugai, nors kaime vaikai, ypač berniukai, pirmenybę teikia kaip tik jiems. Nemaža dalis vaikų laiką leidžia namuose, miesto vaikai dažnai vyksta į kaimą. Nenuostabu, jog kaimo vaikai pastarąjį variantą pateikė tik vieną kartą. Šie penki (*su tėvais, su draugais, namie, kaime su pusbroliu/pussesere, su močiute*) atvejai užima pagrindines pozicijas vaikų atostogų planavime. Kiti pateikti variantai nėra tokie dažni, tai pavieniai, individualūs būdai. Kaip minėjome, 14,6% vaikų atostogauja namie, tačiau, reikia pastebėti, jog visi pavieniai atvejai sudaro nemažą dalį, kai vaikai kur nors išvyksta: prie jūros, pas gimines, pas tetą, į stovyklą, į sodą, prie upės, ežero, pas krikšto tėvus, į kitą miestą ar šalį. Vadinasi, vaikų atostogos nėra labai pasyvios. Galbūt išvykos, kelionės netrunka ilgai, tačiau aplinkos pakeitimas leidžia vaikams turiningai, aktyviai praleisti laiką, pailsėti.

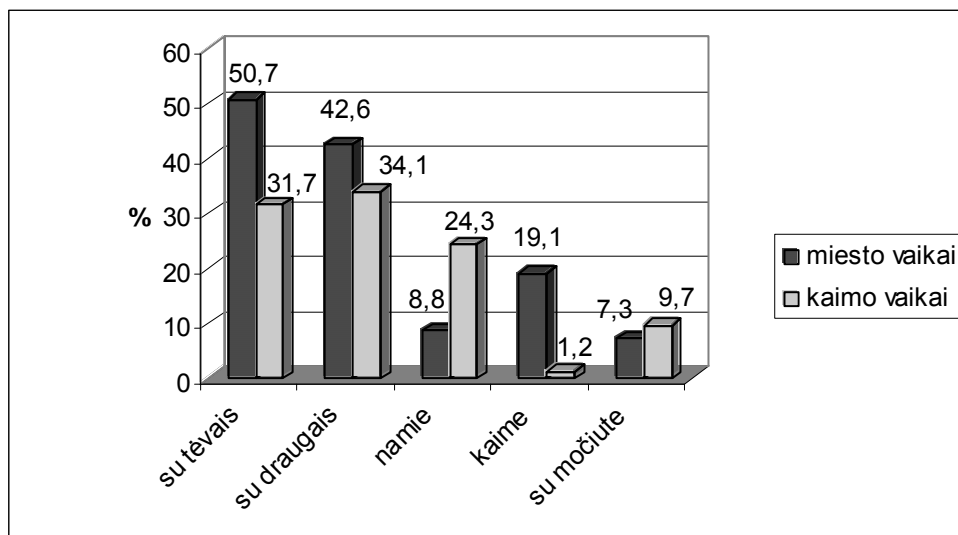
13 lentelė

Laisvalaikio leidimo prioritetai (n=218)

<i>Variantai</i>	<i>Miesto vaikų pasirinkimai (n=136)</i>	<i>Kaimo vaikų pasirinkimai (n=82)</i>	<i>Bendras pasirinkimų skaičius</i>	<i>%</i>
------------------	--	--	-------------------------------------	----------

			(n=218)	
Su tėvais	69	26	95	43,5
Su draugais	58	28	86	39,4
Namie (sėdžiu prie kompiuterio, lipdau iš plastilino)	12	20	32	14,6
Kaime su pussesere/pusbroliu	26	1	27	12,3
Su močiute	10	8	18	8,2
Kieme	11	-	11	5
Su sesėmis/broliais	4	7	11	5
Kitame mieste	9	1	10	4,5
Pas senelius	7	2	9	4,1
Prie jūros	5	3	8	3,6
Pas gimines	2	6	8	3,6
Su pusbroliais/ pusseserėmis	-	7	7	3,2
Pas pusseserę	-	7	7	3,2
Prie ežero	5	1	6	2,7
Su giminaičiais	6	-	6	2,7
Pas tetą	-	6	6	2,7
Viena	6	-	6	2,7
Stovykloje	3	2	5	2,2
Kitose šalyse	5	-	5	2,2
Iškylose, gamtoje, plaukiame plaustais	5	-	5	2,2
Įvairiai	4	-	4	1,8
Prie upės Jūros	-	4	4	1,8
Sode	3	-	3	1,3
Su mamyte ir kaimyne	1	2	3	1,3
Su klasioke	1	1	2	0,9
Pas krikšto tėvus	1	1	2	0,9
Pas sesę su jos vaikais	-	2	2	0,9
Su komanda	1	-	1	0,4
Su puikia draugų kompanija	1	-	1	0,4
Su savo drauge	1	-	1	0,4
Su tėčiu	1	-	1	0,4
Štanginėje	-	1	1	0,4
Su brolio draugais	-	1	1	0,4
Pas tėtį	-	1	1	0,4

Remdamiesi 13 lentele, kur pateikti laisvalaikio leidimo prioritetai, žemiau vaizdžiai pateiksime šiuos duomenis (žr. 8 pav.). Parinkti penki dažniausiai nurodyti variantai. Lyginant vaikų pasirinkimų procentinę išraišką, akivaizdu, jog miesto vaikai labiau linkę atostogas praleisti su tėvais, kaimo vaikai – su draugais. Šie duomenys rodo, kad kaime, ypač atostogų metu, tėvai mažiau laiko leidžia su vaikais. Trijose pozicijose miesto vaikai aplenkia kaimo vaikus, o dviejuose – atvirkščiai.

8 pav. Kaimo ir miesto mokinių atostogų leidimo prioritetai.

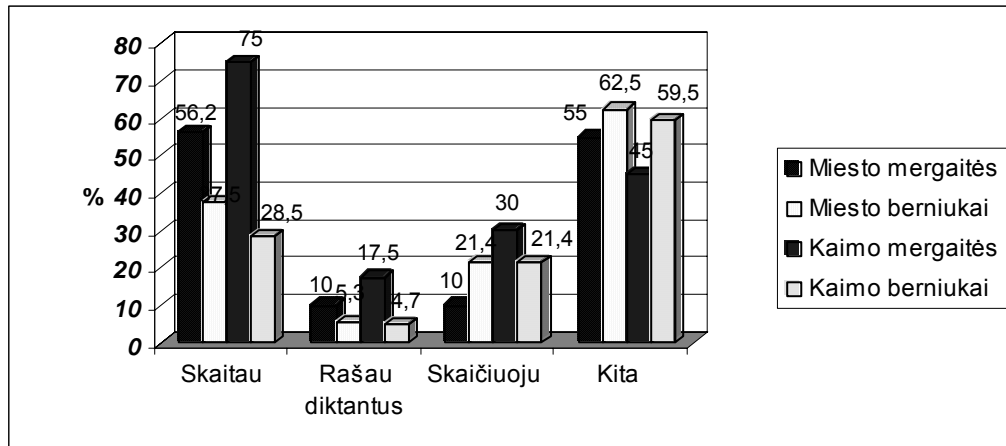
Mokinių gyvenimas yra neatsiejamas nuo mokyklos ir mokymosi. Anketos pagalba norėta išsiaiškinti, **ar mokiniai galvoja apie mokyklą atostogų metu ir koku būdu tai išreiškiama, ar ją visiškai pamiršta**. Buvo pateikti 4 variantai: *skaitai knygas, rašai diktantus, skaičiuoji, kita*. Šie variantai pasirinkti neatsitiktinai, o atsižvelgiant į mokinių amžių. 5-7 klasių mokiniai dar gali susidurti su tam tikrais mokymosi sunkumais, kuriuos stengiamasi įveikti laisvalaikio ar per atostogas. Kreipiamas dėmesys į pagrindinius dalykus (skaitymas, rašymas, skaičiavimas), kurie sudaro pagrindą tolesniam sėkmingam mokymuisi. 14 lentelėje pateiksime gautus rezultatus.

14 lentelė

Mokomoji veikla, kuria mokiniai užsiima atostogų metu (n=218)

<i>Galimas variantas</i>	<i>Miesto mergaitės (n=80)</i>	<i>Miesto berniukai (n=56)</i>	<i>Kaimo mergaitės (n=40)</i>	<i>Kaimo berniukai (n=42)</i>
<i>Skaitai knygas</i>	45 (56,2 %)	21 (37,5 %)	30 (75 %)	12 (28,5 %)
<i>Rašai diktantus</i>	8 (10 %)	3 (5,3 %)	7 (17,5 %)	2 (4,7 %)
<i>Skaičiuoji</i>	8 (10 %)	12 (21,4 %)	12 (30 %)	9 (21,4 %)
<i>Kita</i>	44 (55 %)	35 (62,5 %)	18 (45 %)	25 (59,5 %)

Kaip parodė apklausa, atostogų metu mokiniai stengiasi gerinti savo žinias, užpildyti atsiradusias spragas arba ruoštis kitiems mokslo metams (skaityti knygas, kurias rekomenduoja mokytojai). Tiek miesto, tiek kaimo mergaitės pirmenybę teikia knygų skaitymui, tuo tarpu berniukai savo atostogų metu dažniausiai užsiima kita veikla, nesusijusia su mokslais. Miesto berniukai dažniau skaito knygas nei kaimo. Mažiausiai mokinių rašo diktantus. Kaimo mergaitės daugiau dėmesio skiria skaitymui. Miesto ir kaimo berniukai skaičiavimu užsiima vienodai (21,4 %).

9 pav. Mokinių veikla, susijusi su mokymusi atostogų metu.

Jei mokinių netenkino duoti variantai, jie galėjo pateikti savo. Berniukų ir miesto mergaičių atsakymuose neradome užuominų apie mokymąsi, o kaimo mergaitės per atostogas nepamiršta mokyklos. Tai akivaizdu jų atsakymuose, kuriuos pateikiame.

Miesto mergaitės: *negalvoju, niekada negalvoju, žaidžiu krepšini, visiškai pamirštu mokyklą, bandau pamiršti mokyklą, aš atostogauju, ilsiuosi ir negalvoju apie mokyklą, atostogų metu negalima užduoti namų darbų.*

Kaimo mergaitės: *mokausi, mokausi toliau, rašau diktantus su mama, dainuoju, šoku, mokausi geografijos, lietuvių kalbos, mokausi įvairių dalykų, žaidžiame mokyklą, negalvoju.*

Miesto berniukai: *negalvoju, atsipalaiduoju, nieko negalvoju, net nekyla mintys apie mokyklą, nelaukiu mokslo metų, nieko nesimokau.*

Kaimo berniukai: *negalvoju, žaidžiu, visai negalvoju apie mokslus, žaidžiu su draugais.*

Pedagoginėje literatūroje akcentuojama tėvų įtaka vaikų laisvalaikio leidimui bei jo organizavimui. „Šeima yra jos narių relaksacijos ir rekreacijos vieta. Čia atsipalaiduojama grįžus iš darbo, čia atnaujinamos jėgos tolimesnei veiklai. Abu tėvai turi rūpintis, kad aplinka, psichologinis klimatas, veiklos organizacija užtikrintų poilsį, atstatantį darbingumą, gerą nuotaiką“ (Jovaiša, 1995, p. 159). Tėvai turėtų padėti savo atžaloms tinkamai organizuoti, turiningai praleisti laisvalaikį. Anketos pagalba norėta išsiaiškinti **ar tėvai padeda organizuoti laisvalaikį ir koku būdu tai daro**. 15 lentelėje pateikiami respondentų pasirinkimai (miesto ir kaimo mokinių skaičius bei procentinė dalis), o paveikslas iliustruoja kaimo ir miesto mokinių procentinę pasirinkimų dalį.

15 lentelė

Kiek tėvų rūpinasi savo vaikų laisvalaikio organizavimu (n=218)

	<i>Taip</i>	<i>Ne</i>
Miesto mergaitės	58 (72,5 %)	22 (27,5 %)
Miesto berniukai	44 (78,5 %)	12 (21,5 %)
Kaimo mergaitės	31 (77,5 %)	9 (22,5 %)
Kaimo berniukai	30 (71,4 %)	12 (28,6 %)

Gauti rezultatai rodo, jog apytikriai 21%-28% respondentų teigia, kad tėvai neplanuoja jų laisvalaikio, vaikai tvarkosi savarankiškai, patys sprendžia kuo užsiimti, kiek laiko skirti vienokio ar kitokio pobūdžio veiklai. Buvo nemažai atvejų, kada mokiniai teigė, jog tėvai rūpinasi jų laisvalaikiu, tačiau pateikti paaiškinimai rodo, kad toks rūpinimasis yra sąlygiškas. Tai galima paaiškinti tuo, jog tėvai aprūpina vaikus būtiniaisiais dalykais (rūbais, maistu, mokykliniais reikmenimis, nuperka vaistų susirgus, aprūpina avalyne, duoda pinigų kasdien). Tačiau tai nesusiję su vaikų laisvalaikio organizavimu. Taigi, galime daryti prielaidą, kad gauti rezultatai nėra pakankami tikslūs, nes tėvų, nesirūpinančių vaikų laisvalaikio planavimu ir organizavimu yra daugiau. Vadinasi, respondentai nepakankami atidžiai perskaitė klausimą.

Miesto mergaitės pateikė nemažai variantų, parodančių, kaip tėvai rūpinasi jų laisvalaikiu ir atostogomis: *„važiuojame į užsienį kiekvieną vasarą, į kaimą ar stovyklą; suplanuoja kur važiuosim per atostogas; pataria kur nueiti; klausia kur einu, kada grįšiu; važiuojame į iškylas, prie jūros; nori, kad pailsėčiau ir mokyčiausi; nusiveža į Nidą, Palangą; kalbamės, sprendžiam, ką veiksime; sudaro visas sąlygas pailsėti; susitaria su giminėmis, kur galėčiau nuvažiuoti; ką nors įdomaus suorganizuoja; išleidžia pas močiutę; su mama nueiname į kiną; liepia grįžti iki nustatyto laiko neleidžia bendrauti su blogais draugais; prašo parodyti pažymių knygutę; prašo, kad susitvarkyčiau savo kambarį, paruoščiau pamokas; nori, kad lankyčiau šokius ir dailės mokyklą; klausia, kaip praėjo diena“*. Miesto berniukų atsakymai taip pat gana panašūs: *„važiuojam į užsienį; neleidžia per ilgai užsibūti kieme; nori, kad lankyčiau kokį būrelį; klausia, ką veiksiu; nuveža pas močiutę; važiuojame prie ežero, leidžia lankyti treniruotes, būrelius; klausia, kaip sekėsi; rūpinasi, kad paruoščiau namų darbus; liepia skaityti knygas“*.

Atsakymai parodo, jog tėvai stengiasi kaip galima turiningiau praleisti laisvalaikį su vaikais arba bent sudaryti tinkamas sąlygas. Be to, kartu planuoja veiklą, tariasi, ieško abiems pusėms priimtinių variantų, nustato laiką vienokiai ar kitokiai veiklos formai. Mokymasis taip pat nelieka nuošalyje, nes tėvai pataria, liepia skaityti knygas, ruošti namų darbus, kontroliuoja mokymosi rezultatus, pasiekimus.

Dalis mokinių (75%) teigė, jog tėvai nesirūpina laisvalaikio organizavimu. Buvo pateikti ir detalesni paaiškinimai: *„neturi laiko; mūsų skoniai skiriasi; liepia lankyti būrelius kurių nemėgstu, o į*

tuos, kuriuos mėgstu neleidžia eiti; aš to nepastebiu, neturi laiko, o kai turi laiko paklausia, ką veikiu, kur buvau“.

Kaime gyvenančių respondentų atsakymai buvo gana panašūs, tik pasitaikė daugiau bendro pobūdžio atsakymų, neatspindinčių tėvų įtakos laisvalaikio organizavimui: *„nuperka visus reikiamus dalykus; aprenkia, perka rūbus; nuperka vaistų, kai susergu, aprūpina avalyne; duoda pinigų kasdien“.* Dalis mokinių teigė, jog tėvai nesirūpina laisvalaikiu, nes *„neturi laiko; daug dirba; tėtis dirba, o mama ilsisi“.*

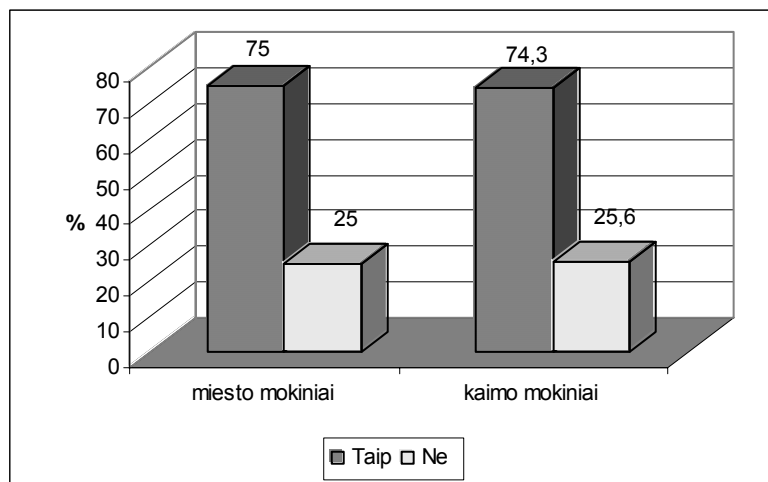
Kaimo mergaitės teigė, jog jų tėveliai rūpinasi, nes: *„išleidžia į lauką ir nustato laiką (30-60min.); rūpinasi, kad nesusižeisčiau, liepia skaityti knygas; nusiveža prie jūros vasarą, vežasi pas gimines; nuperka žaidimų; neleidžia ilgai žiūrėti televizorių, išleidžia į ekskursijas; išleidžia į koncertus; klausia, ką veikiu laisvalaikiu; išleidžia trumpam pas draugę, nes po to ruošiu pamokas; prižiūri, kad nenuskęsčiau; pataria, ką veikti kai turiu laisvo laiko; neleidžia vaikščioti, kai tamsu; finansuoja keliones; vežasi į kavinę, kiną; nuperka kompiuterį, vedasi į vakarėlius“.*

Kaimo berniukų atsakymai taip pat buvo panašūs: *„vežasi į mišką, prie jūros, žaidžiame kartu; nustato laiką, kiek laiko būti lauke ar prie televizoriaus; vežasi prie ežero, leidžia važiuoti pas draugus; perspėja, kad neičiau ant ledo, nes jis plonas; einame į iškylą; neleidžia vaikščioti kur nereikia; išleidžia su draugais į miestą; nuvažiuojam į biblioteką; vedasi į koncertą, išleidžia į stovyklą; nuperka įvairių įrankių drožinėjimui“.*

Kaip jau buvo minėta, respondentų atsakymuose tėvų rūpinimasis laisvalaikiu, atostogomis įgauna ir kitokią prasmę: *„nuperka saldainių; perka įvairius daiktus; duoda pinigų kasdien, nuperka rūbų; aprūpina avalyne“.* Akivaizdu, jog tai nėra laisvalaikio planavimas, tai daugiau kasdienių poreikių tenkinimas. Tokius atsakymų variantus daugiau pateikė kaimo respondentai. Žemiau pateiktas 10 paveikslas iliustruoja, kiek tėvų rūpinasi savo vaikų laisvalaikio organizavimu. Nors proporcijos yra panašios, tačiau remdamiesi konkrečiais respondentų atsakymais, galėtume teigti, jog kaime tėvai mažiau rūpinasi vaikų laisvalaikiu. To priežastys gali būti labai įvairios – namų ruošos darbai (ypač vasaros metu), menkas kai kurių tėvų išsilavinimas, asocialios šeimos ir pan. Kaimo vaikai daug laiko praleidžia kieme, pas draugus. Be to, kaime daugiau laisvės (ne toks didelis judėjimas, mažiau mašinų) ir patys mokiniai sprendžia ką veiks.

Gauti rezultatai, kurie pateikiami 10 paveiksle rodo, jog situacija nėra kritiška, tačiau būtų sveikintina, jei tėvai daugiau dėmesio skirtų savo vaikams ir jų laisvalaikiiui bei atostogoms. Tuomet pavyktų išvengti daugelio auklėjimo spragų, kurios neigiamai veikia augančius vaikus.

10 pav. Tėvų rūpinimasis savo vaikų laisvalaikiu.

Anketų pagalba taip pat norėta išsiaiškinti, ar tėvų rūpinimasis laisvalaikio organizavimu įtakoja mokymosi rezultatus, ar tėvų priežiūra skatina mokymosi pažangumą. Iš 218 mokinių 60 (27,5%) mokosi labai gerai ir puikiai, 115 mokinių (52,8%) pažymių vidurkis – 8-7, o 43 mokinių (19,7%) – 5-6. Taigi respondentų pažangumas vidutiniškas, nes dauguma mokosi 7-8. Skaičiuojant šiuos duomenis nebuvo atsižvelgiama nei į lytį, nei į gyvenamąją aplinką, nes aukščiau pateikti duomenys (16 lentelė, 10 paveikslas) lyties ir gyvenamosios aplinkos atžvilgiu labai panašūs.

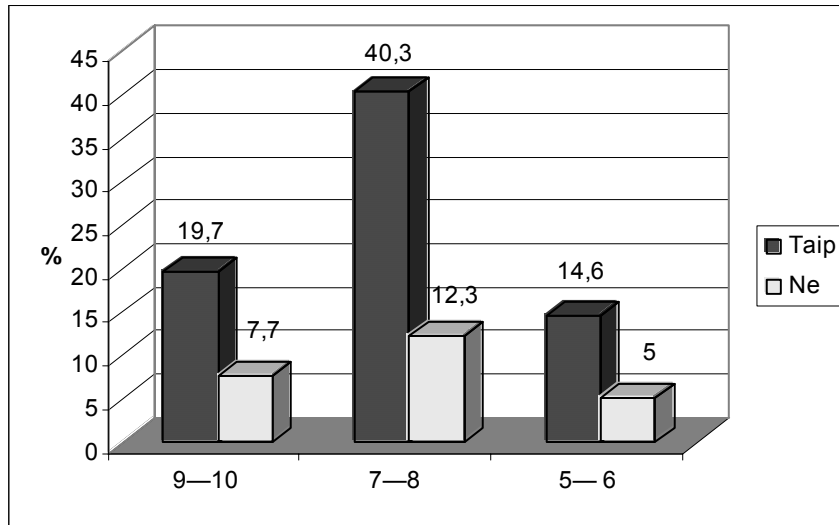
16 lentelė

Tėvų rūpinimosi įtaka mokinių pažangumui (n=218)

<i>Pažangumas</i>	<i>Taip</i>	<i>Ne</i>
9-10	43	17
7-8	88	27
5-6	32	11

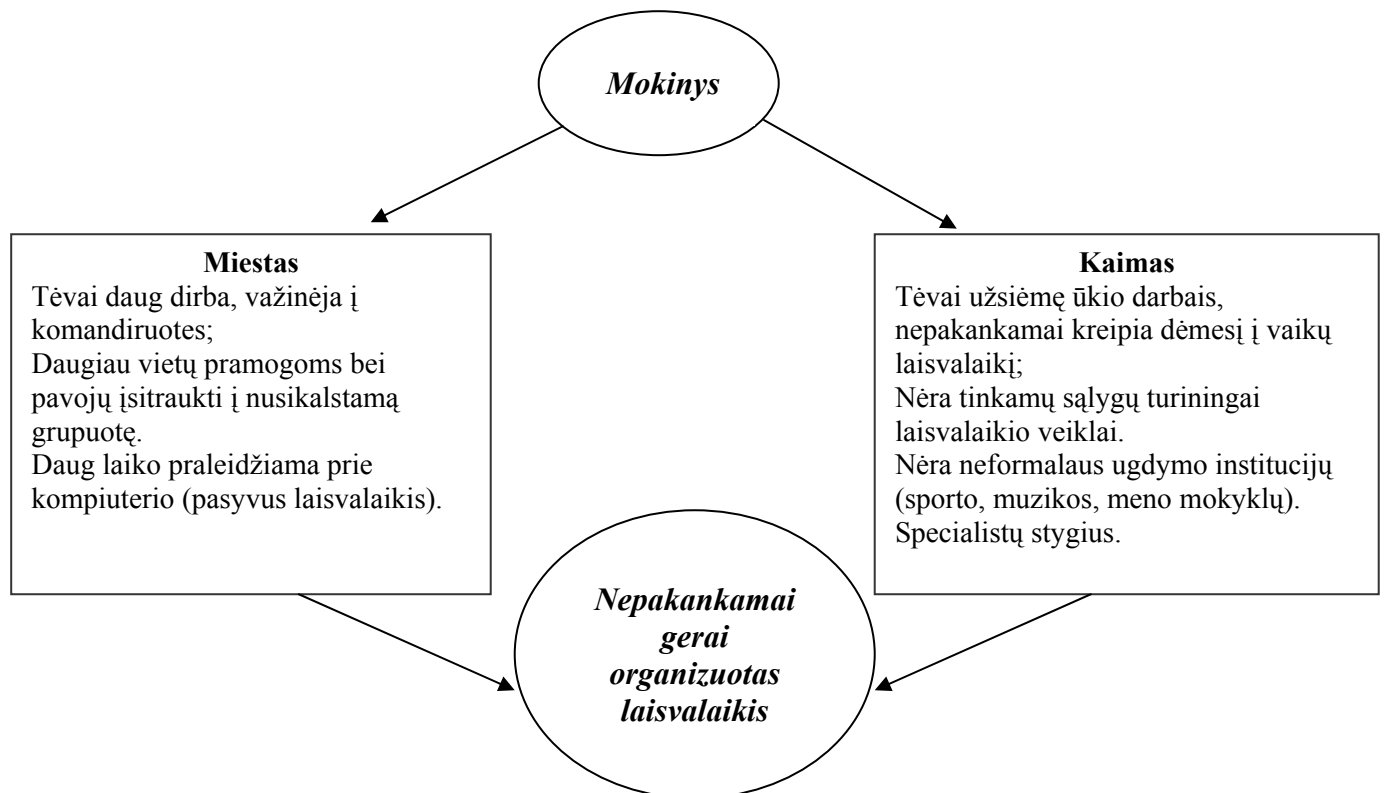
Kaip parodė tyrimas, tėvų rūpinimasis vaikų laisvalaikiu, griežtesnė priežiūra, kontrolė neturi didelės įtakos mokymosi pažangumui. Atitinkama dalis tiek gerai, tiek prasčiau besimokančių respondentų teigė, jog tėvai nesirūpina jų laisvalaikiu, vaikai tvarkosi patys. Vadinasi, visapusiška priežiūra nėra pagrindinė sąlyga geram ir kokybiškam mokymuisi. Nors daugelis teigė, kad tėvai liepia ruošti namų darbus, tačiau pasiekimai vidutiniški. Kai kuriais atvejais patys vaikai jaučia pareigą mokytis, siekti kuo geresnių rezultatų, o tėvai tik retkarčiais pasižiūri pasiekimų knygeles. Tačiau pasitaiko mokinių, kuriems nesiseka gerai mokytis net su tėvų ar repetitorių pagalba. Šiuo atveju galime teigti, jog tai priklauso nuo pačio mokinio ir jo gabumų.

11 paveikslas iliustruoja tėvų priežiūros ir mokymosi pažangumo ryšį.

11 pav. Tėvų priežiūra atsižvelgiant į mokymosi pažangumo rodiklius.

Atlikę kruopščią surinktų duomenų analizę, galime daryti išvadas, kurios pagrindžia išsikelto hipotezę – tiek kaime, tiek mieste gyvenančių mokinių problemos yra panašios, tik jas sąlygojantys veiksniai kai kuriais atvejais skiriasi. Tai parodome 12 paveiksle.

12 pav. Veiksniai sąlygojantys mokinių užimtumo problemas.

Išvados

Išstudijavus teorinę literatūrą pasirinkta tema, galima daryti tokias išvadas:

1. Tinkamai organizuotas laisvalaikio leidimas padeda asmenybei doroviškai tobulėti, sudaro sąlygas kūrybinių galių plėtotei, bendravimo kultūros ugdymui. Dalyvavimas įvairių būrelių, klubų veikloje mokiniams sudaro galimybes parodyti tai, ką jie sugeba ir būti įvertintiems, o tai skatina vaiko pasitikėjimą savimi, teigiamą požiūrį į darbą, norą tobulėti, ieškoti prasmingų laisvalaikio leidimo būdų.
2. Tinkamai ir produktyviai organizuota popamokinė veikla padeda geriau išnaudoti laiką bei tobulinti įvairaus pobūdžio įgūdžius. Ypač svarbūs tampa būreliai ir sporto, muzikos ir kt. mokyklos. Mokiniai išmoksta tinkamai paskirstyti savo laisvalaikį. Be organizacinių gebėjimų mokiniai tobulina analitinius, vadybos įgūdžius, mokosi ir tampa kūrybiškesni.
3. Kultūros įstaigos, teatras, kinas, klubai, kūrybiniai susivienijimai daro akivaizdų poveikį mokiniams – padeda įgyti socialinių kompetencijų, formuoti pažiūras, vertinimus ir elgseną, realizuodamos ugdomąjį poveikį per emocijas. Parodų spektaklių lankymas ugdo mokinio dvasią, praturtina jo vidinį pasaulį.
4. Šeimos įtaka ugdant laisvalaikio organizavimo supratimą yra labai didelė. Svarbiausia vaiką pamokyti, tartis su juo, reaguoti į jo nuomonę bei požiūrį ir juo pasitikėti. Įsidėmėtini bendravimo, savarankiškumo bei laisvės, pripažinimo, palaikymo poreikiai.

Apibendrinus gautus tyrimo rezultatus, galima pateikti praktinės dalies išvadas:

1. Tyrimas patvirtino hipotezę, jog kaimo ir miesto mokinių laisvalaikio problemos yra gana panašios, tačiau jas sąlygojantys veiksniai (tėvų požiūris, užimtumas, išsilavinimas) kai kuriais atvejais skiriasi.
2. Mokinių laisvalaikis yra gana pasyvus, nes daug laiko vaikai praleidžia prie televizoriaus, kompiuterio. Turiningas laisvalaikis kartais lieka nuošalyje, nes knygos pamiršamos, sporto mokyklos taip pat nėra dažna apsilankymo vieta.
3. Miesto ir kaimo mokinių laisvalaikis skiriasi. Kaime gyvenantys apklaustieji daugiau laiko praleidžia žiūrėdami televizorių, ruošdami namų darbus, žaisdami kieme, lankydami būrelius, skaitydami knygas, o miesto mokiniai – sporto mokyklose, prie kompiuterio.

4. Kaimo mergaitės yra labiau linkusios laiką leisti su tėvais, kiemo draugais, seneliais, krikšto tėvais. Berniukai dažniau bendrauja su klasės draugais. Miesto vaikai dažniausiai laiką praleidžia su kiemo draugais.
5. Kaimo ir miesto vaikų atliekami namų ruošos darbai skiriasi. Miesto vaikai dažniausiai plauna indus ir tvarko kambarius, išneša šiukšles, valo dulkes. Kaimo vaikai – tvarko kambarius, neša malkas, plauna indus, padeda pašerti gyvulius. Kaimo vaikai atlieka daugiau namų ruošos darbų. Jų laisvalaikis tampa labiau organizuotu, kurį įtakoja tėvų nurodymai ir pavedimai.
6. Populiariausių žaidimų penketuką sudaro: kompiuteriniai žaidimai, krepšinis, slėpynės, futbolas ir kvadratas. Dabartiniame naujų technologijų ir nuolat besikeičiančiame amžiuje vaikų dėmesį traukia kompiuterinės naujovės, įvairūs žaidimai, kurie ne visada lavina vaizduotę ar ugdo kūrybiškumą. Tiek miesto, tiek kaimo mokiniai domisi įvairiomis kompiuterinėmis naujovėmis.
7. Kaimo berniukai atostogas dažniausiai leidžia su draugais, mergaitės – su draugais ir tėvais. Miesto vaikai atostogas dažniausiai praleidžia su tėvais. Šį skirtumą galima paaiškinti aplinkos įtaka – kaime tėvai atostogų metu (ypač vasaros) būna užsiėmę ūkio darbais, vaikai dažnai patys rūpinasi savo laisvalaikio ir jo organizavimu.
8. Atostogų metu mokiniai stengiasi gilinti savo žinias, užpildyti atsiradusias spragas arba ruošti kitiems mokslo metams (skaityti knygas, kurias rekomenduoja mokytojai). Tiek miesto, tiek kaimo mergaitės pirmenybę teikia knygų skaitymui, tuo tarpu berniukai savo atostogų metu dažniausiai užsiima kita veikla, nesusijusia su mokslais. Miesto berniukai dažniau skaito knygas nei kaimo.
9. Beveik $\frac{1}{4}$ visų respondentų teigė, jog tėvai neplanuoja jų laisvalaikio, vaikai tvarkosi savarankiškai, patys sprendžia kuo užsiimti, kiek laiko skirti vienokio ar kitokio pobūdžio veiklai.
10. Visapusiška priežiūra nėra pagrindinė sąlyga geram ir kokybiškam mokymuisi. Kai kuriais atvejais patys vaikai jaučia pareigą mokytis, siekti kuo geresnių rezultatų. Pasitaiko mokinių, kuriems nesiseka gerai mokytis net su tėvų ar repetitorių pagalba. Šiuo atveju galime teigti, jog tai priklauso nuo pačio mokinio ir jo gabumų.

Rekomendacijos

Atlikę tyrimą bei išvardinę teorines ir praktines išvadas, pateiksime keletą rekomendacijų, kurios gali padėti vykdyti pedagoginę prevenciją:

1. Mokytojai turėtų sudominti, pritraukti mokinius kūrybinėmis idėjomis, pateikti kuo įdomesnių popamokinės veiklos formų, kurios padėtų reikštis vaikų kūrybiškumui bei įvairiems gabumams. Mokykla bei švietimo skyrius, savo ruožtu, turėtų aprūpinti mokytojus reikiamomis priemonėmis, skatinti mokytojų entuziazmą kūrybiškam darbui.
2. Mokykla turėtų glaudžiai bendradarbiauti su tėvais, aptariant popamokinės veiklos galimybes ir mokinių laisvalaikio organizavimą.
3. Tėvai turėtų daugiau bendrauti su vaikais, daugiau dėmesio skirti jų laisvalaikiui, kartu jį planuoti bei tinkamai organizuoti.
4. Rekomenduoti daugiau aktyvių laisvalaikio praleidimo formų, daugiau laiko leisti gamtoje, mažiau sėdėti prie televizoriaus ar kompiuterio.
5. Tėvai bei mokytojai (tiek mokyklose, tiek įvairiuose klubuose, centruose) turėtų nuolat domėtis pedagogine, psichologine literatūra, kuri padėtų išvengti problemų bendraujant su vaikais.

Literatūra

1. Bajoriūnas (1997). Šeimos edukologija. Vilnius.
2. Broom L., Bonjean Ch. M., Broom H. (1992) Sociologija. Esminiai tekstai ir pavyzdžiai. Kaunas.
3. Butkienė G., Kepalaitė A. (1996). Mokymasis ir asmenybės brendimas. Vilnius.
4. Dorovė ir tradicijos. Etikos etiudai 8. (1984). Vilnius.
5. Dapkienė S. (1998). Papildomo ugdymo formos. Šiauliai.
6. Dapkienė S. (1997). Mokyklos ir šeimos įtaka organizuojant moksleivių laisvalaikį // Lietuvos mokykla: istorija ir dabartis. Šiauliai.
7. Dapkienė S. (1993). Užklausiniai renginiai moksleiviams. Šiauliai.
8. Dzenuškaitė S. (1991). Mokinių nepamokinės veiklos tobulinimas. Vilnius.
9. Dzenuškaitė S. (1991). Ar reikia vadovauti nepamokinei veiklai // Tautinė mokykla . V. Nr.8.
10. Hollrah R. (2005). Extracurricular Activities. <http://www.iastate.edu/~rhetoric/105H17/rhollrah/cof.html> (žiūrėta 2004-12-05).
11. Gailienė D. ir kt. (1996). Aš myliu kiekvieną vaiką. Vilnius.
12. Grinevičienė N. (1997). Mokinių laisvalaikio ir papildomojo ugdymo šiandieninės problemos // Lietuvos mokykla: istorija ir dabartis. Šiauliai.
13. Gučas A. (1990). Vaiko ir paauglio psichologija. Kaunas.
14. How many extracurricular activities are too many? (2004) http://nj.essortment.com/extracurricular_rgnb.htm (žiūrėta 2004-12-05).
15. Jakavičius V., Juška A. (1996). Mokyklos pedagogika. Vilnius.
16. Jakavičius V. (1998). Žmogaus ugdymas. Įvadas į edukologijos studijas. Kaunas.
17. Jovaiša L. (1993). Pedagogikos terminai. Kaunas.
18. Jovaiša L. (1995). Hodegetika. Vilnius.
19. Jovaiša L. (2001). Edukologijos pradmenys. Šiauliai.
20. Jucevičienė P. (1997). Ugdymo mokslo raida nuo pedagogikos iki šiuolaikinės edukologijos. Vilnius.
21. Juodaitytė A. (2002). Socializacija ir ugdymas vaikystėje . Vilnius.
22. Kjaergaard E., Martinėnienė R. (1999). Neprarastas pavasaris. Vilnius.
23. Kvieskienė G. (1997) Moksleivių laisvalaikio kultūra. Vilnius.

24. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos. (1997). Vilnius.
25. Lietuvos respublikos Švietimo įstatymas. (2003). http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/istatymai/i-1489.htm (žiūrėta 2005-05-20).
26. Lepeškienė V. (1996). Humanistinis ugdymas mokykloje. Vilnius.
27. Neformalusis vaikų švietimas. <http://www.smm.lt/ugdymas/neformalusis/#1>. (žiūrėta 2005-05-10).
28. Paplauskas-Ramūnas A. (1996). Pedagoginiai raštai. Vilnius.
29. Paulavičiūtė A. (1999). Kai kurie papildomojo ugdymo aspektai bendrojo lavinimo mokykloje. Pedagogika 39. Vilnius.
30. Pikūnas J. (1994). Asmenybės ugdymas. Vilnius.
31. Psichologijos žodynas. (1993). Vilnius.
32. Rajeckas V. (1995). Asmenybės raida ir ugdymas. Vilnius.
33. Ramaškaitė D. (2004). Po pamokų – sportuoti, dainuoti ir šokti. <http://www.mokyklosfrontas.lt/article.php?numeris=69&skiltis=news&id=351> (žiūrėta 2005-05-06).
34. Savickytė V. (1998). Klasės auklėtojo veiklos planavimo gairės. Šiauliai.
35. Sikorskytė-Voišnienė V. (1997). Klasės vadovo atmintinė. Vilnius.
36. Stonkienė S. (2002). Mokykla išstūmė vaikus į gatvę. Šiaulių kraštas, spalio 25d.
37. Šalkauskis S. (1998). Raštai. 6 tomas. Vilnius.
38. Šilėnienė B. (2001). Mokinių požiūris į popamokinę veiklą // Socialinis ugdymas: papildomojo ugdymo situacija ir perspektyvos. Šiauliai.
39. Vaiko užimtumas – laiko „stūmimas“ ar asmenybės formavimas. (2003). Konferencija „Moksleivių socializacija ir vaikų užimtumo organizavimas: realijos ir vizija“. http://vaikams.lrs.lt/informaciniai/Kalba_%20SV%202003%2011%2019.htm. (žiūrėta 2004-11-22).
40. Vaitkevičius J. (1999). Moksleivių mokymosi ir laisvalaikio problemos. Vilnius.
41. Vaitkevičiūtė V. (2004). Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius.
42. Vijeikytė A. (2004). Moksleivių užimtumo programoms – milijonas litų. Švietimo naujienos, Nr. 6.
43. Vosyliūtė, A. (1994). Rekreacinė kultūra: raiška ir pakitimai // Filosofija, sociologija, Nr.2.
44. Žukauskienė R. (1996). Raidos psichologija. Vilnius.

Priedai

ANKETA MOKSLEIVIAMS

Šia anketa sieksime ištirti moksleivių užimtumo problemas ir ieškoti būdų šioms problemoms spręsti. Jūsų atsakymai nebus individualiai skelbiami, o bus pateikiami autoriaus magistriniame darbe. Dėkoju.

1. Mokykla ir klasė, kurioje mokaisi .....

2. Lytis .....

3. Pažangumas. Kaip tau sekasi mokytis? (Pabraukti vidurkį):

a) 9-10   b) 7-8   c) 5-6

4. Ką veiki laisvalaikiu? Kiek tai užima laiko“ (parašyk šalia)

- a) Ruoši pamokas
- b) Lankai būrelį
- c) lankai sporto mokyklą
- d) žaidi kieme
- e) žiūri televizorių
- f) skaitai knygas
- g) žaidi kompiuteriu
- h) kita

5. Kokius namų ruošos darbus atlieki?

.....

6. Su kuo dažniausiai leidi laisvalaikį?

- a) tėvai
- b) klasiokai
- c) kiemo draugai
- d) kita

7. Kokius žaidimus mėgsti žaisti?

.....

8. Kur mėgsti lankyti? (pabraukti)

- a) diskotekose
- b) vakarėliuose
- c) koncertuose
- d) kine
- e) kita

9. Kur ir su kuo dažniausiai praleidi savo atostogas?

.....

10. Ar tėvai rūpinasi tavo laisvalaikio praleidimu? Kaip?

.....

.....

.....

.....

.....

11. Ar atostogų metu galvoji apie mokyklą?

- a) skaitai knygas
- b) rašai diktantus
- c) skaičiuoji
- d) kita